

บทที่ 4

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงครามกับความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี

การเปรียบเทียบสรรพสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล, วัตถุ, สถานที่, การกระทำ หรือความคิด ฯลฯ เป็นการแสดงออกที่เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะแสวงหาความรู้ของมนุษย์ เพื่อตอบคำถามที่เกิดขึ้นในใจของมนุษย์ และเพื่อค้นหาว่าคำตอบนั้นคืออะไร จากธรรมชาติของปัญหาที่มักจะมีคำตอบต่อปัญหานั้นมากกว่า 1 ข้อขึ้นไป เช่น ใช่/ไม่ใช่/ใช่เป็นบางส่วน หรือเหมือน/ไม่เหมือน/เหมือนเป็นบางส่วน เป็นต้น การเปรียบเทียบที่เกิดขึ้นทั่วไปนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบถึงสรรพสิ่งที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น การเปรียบเทียบมนุษย์กับมนุษย์, วัตถุกับวัตถุ, ความคิดกับความคิด, การกระทำกับการกระทำ เป็นต้น

แต่ทั้งนี้มิใช่เป็นข้อจำกัดที่ว่าเปรียบเทียบสรรพสิ่งต่างชนิดกันจะกระทำมิได้ เพราะในความแตกต่างของสรรพสิ่งที่ถูกจัดให้อยู่ต่างกลุ่มกันนั้น อาจจะมีบางสิ่งบางอย่างที่มีความคล้ายกันแฝงอยู่ และความคล้ายกันที่แฝงอยู่นั้นเป็นปัจจัยที่นำมาสู่การเปรียบเทียบของมนุษย์ได้ เช่น มนุษย์กับวัตถุ ที่อาจจะถูกนำมาเปรียบเทียบกันในแง่ของความสามารถในการทำงานได้ เป็นต้น

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้มุ่งทำการศึกษาเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามกับความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี แม้ว่าการเปรียบเทียบดังกล่าวจะเป็นการเปรียบเทียบข้ามลักษณะ หรือข้ามประเภท คือ เป็นการเปรียบเทียบในส่วนของ “ความคิด” (thought) กับ “บทบาท” (roles) แต่ประเด็นสำคัญของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นที่ “อำนาจทางการเมือง” (political power) มาอธิบายในการศึกษาบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นบทบาทที่ว่าด้วยอำนาจทางการเมืองเช่นกัน ซึ่งสามารถแบ่งการเปรียบเทียบออกเป็นส่วนต่างๆ เช่น การขึ้นสู่อำนาจ และการรักษาอำนาจ โดยมีสิ่งที่มาคิอาเวลลีเรียกว่าคุณธรรม (virtu) ซึ่งเป็นความรู้ความสามารถที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ในตัวบุคคลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการที่จะช่วยให้ขึ้นสู่อำนาจและรักษาอำนาจไว้ได้ โดยมีโชคชะตา (fortuna) เป็น

ตัวสนับสนุน และการสูญเสียอำนาจ ที่มีสาเหตุจากความบกพร่องเรื่องคุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครอง ประกอบกับการกระทำของโชคชะตา (fortuna) ที่ทำให้ผู้ปกครองมีโอกาสสูญเสียอำนาจมากขึ้น เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการศึกษาเปรียบเทียบแต่ละชั้นตอน

คุณธรรม (virtu) และ โชคชะตา (fortuna) มีความสำคัญสำหรับนักการเมืองอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวของนักการเมืองผู้นั้น ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นความเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด, มีร่างกายที่เข้มแข็งและพร้อมจะต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆได้, ความสามารถในการประเมินสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ และสามารถคิดหาวิธีที่จะเอาชนะอุปสรรคในคราวต่างๆได้ เป็นต้น ดังนั้นคุณธรรม (virtu) จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่อำนาจได้ โดยคุณธรรม (virtu) ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงออกมาในช่วงของการขึ้นสู่อำนาจนั้น สามารถแยกศึกษาเปรียบเทียบได้เป็นประเด็นต่างๆ เช่น

ก.) คุณธรรม (virtu) ที่เกิดจากตัวของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง

ข.) คุณธรรม (virtu) ที่ทำงานร่วมกับโชคชะตา (fortuna) และช่วยให้การขึ้นสู่อำนาจเป็นไปได้ง่ายดายมากขึ้น ซึ่งสามารถแยกการทำงานร่วมกันของ คุณธรรม (virtu) กับโชคชะตา (fortuna) ออกได้เป็น 2 ส่วนคือ

- ปัจจัยที่เกิดจากสถานการณ์ภายในประเทศ เช่น การทำรัฐประหารโดยพระราชกฤษฎีกาของพระยามโนปกรณนิติธาดา และ การเกิดกบฏบวรเดช
- ปัจจัยที่เกิดจากสถานการณ์ภายนอกประเทศ เช่น สงครามโลกครั้งที่สอง, กระแสชาตินิยม และการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่น

ในทางกลับกัน การสูญเสียอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากการขาดคุณธรรม (virtu) ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง ประกอบกับการกระทำของโชคชะตา (fortuna) ที่ให้ผลในทางลบต่อผู้ปกครอง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น

ก.) เกิดจากความบกพร่องเรื่องคุณธรรม (virtu) ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเพียงอย่างเดียว

ข.) เกิดจากความบกพร่องเรื่องคุณธรรม (virtu) ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกอบกับการ กระทำของโชคชะตา (fortuna) เช่น - ปัจจัยภายในประเทศ ได้แก่ ความขัดแย้งกับชนชั้นนำในรัฐบาล, การเกิดขึ้นของขบวนการเสรีไทย เป็นต้น

- ปัจจัยภายนอกประเทศ ได้แก่ ผลของสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้น

4.1 การเปรียบเทียบแบบวิธีการขึ้นสู่อำนาจ

จากการศึกษาบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วง พ.ศ.2475-2487 และความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี พบว่าในขั้นตอนของการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งสามารถแยกศึกษาได้ในช่วง พ.ศ.2475-2481 นั้น สามารถนำมาเปรียบเทียบกับแบบวิธีการขึ้นสู่อำนาจของมาคิอาเวลลีได้ และจากการเปรียบเทียบพบว่าแบบวิธีการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ที่มีคุณธรรม (virtu) ในด้านต่างๆ ดังนี้

4.1.1 บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่แสดงออกมาในช่วงของการขึ้นสู่อำนาจ ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มี คุณธรรม (virtu) ของผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองตามความคิดของมาคิอาเวลลี กล่าวคือ

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงออกถึงสิ่งที่มาคิอาเวลลีเรียกว่าคุณธรรม (virtu) ในด้านต่างๆหลายด้านอย่างสม่ำเสมอ เช่น ด้านสติปัญญาความสามารถ, ความเฉลียวฉลาดและความเข้มแข็งของร่างกาย อันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่และประสบความสำเร็จได้ เริ่มจากในวัยเรียนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนดี เรียนหนังสือเก่งมาตลอด และความสามารถด้านสติปัญญานี้ได้ส่งเสริมสถานภาพของจอมพล ป. พิบูลสงครามในภายหลังอย่างมาก เมื่อเขาสามารถสอบเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกได้เมื่อ พ.ศ.2464 ซึ่งถือได้ว่ามีน้อยคนนักที่จะสอบเข้าได้ เพราะในสมัยก่อนนั้นการสอบเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกถือเป็นเรื่องที่ยากลำบากมาก เนื่องจากในแต่ละปีจะมีผู้สอบได้ประมาณ 10 คนเท่านั้นจากจำนวนผู้เข้าสอบหลายร้อยคน¹ ผลการเรียนที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกของจอมพล ป. พิบูลสงครามโดดเด่นมาก โดยสามารถสอบไล่ในปีสุดท้ายได้เป็นที่ 1 ของรุ่น ทำให้เขาได้รับทุนไปเรียนต่อวิชาทหารที่ประเทศฝรั่งเศสเป็นเวลา 3 ปี ซึ่งขณะอยู่ที่ฝรั่งเศส จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เข้าร่วมคิดวางแผนที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยกับ

¹ คุปทที่ 2, หน้า 16.

บรรดานักเรียนไทยในฝรั่งเศส โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นหนึ่งในคณะผู้นำนักเรียนไทยในครั้งนั้นด้วย²

หลังจากกลับเข้าประจำการที่ประเทศไทย จอมพล ป. พิบูลสงครามมีความก้าวหน้าทางราชการทหารตามลำดับ เริ่มจากการเป็นทหารประจำกรมจเรทหารปืนใหญ่, กรมยุทธการทหารบก, กรมเสนาธิการทหารบก และกรมจเรทหารบก ซึ่งเป็นหน่วยที่คุมกำลังในการรบทั้งสิ้น นอกจากนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ที่โรงเรียนนายทหารปืนใหญ่อีกด้วย ผลจากการเป็นนายทหารที่มีการศึกษาดีทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้ช่วยสร้างชื่อเสียงให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ และไว้วางใจ ทั้งจากผู้บังคับบัญชาและมิตรสหายเป็นอย่างมาก

จอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มแสดงบทบาททางการเมืองมากขึ้นเมื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อพ.ศ.2475 ในขณะที่มียศเป็นนายพันตรี และรับมอบหมายเป็นหัวหน้านายทหารบกชั้นผู้น้อยของคณะราษฎร หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เลื่อนเป็นรองผู้บังคับบัญชาทหารปืนใหญ่ ส่วนด้านการเมืองได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา³ และคงสถานภาพดังกล่าวเรื่อยมาโดยไม่ถูกกระแทกจากกรณีการรัฐประหารโดยพระราชกฤษฎีกาของพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เมื่อ 1 เมษายน พ.ศ.2476⁴

ความสามารถของจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกแสดงออกอย่างชัดเจนเมื่อเขาได้รวบรวมกำลังทหารเข้าทำการรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 แล้วเชิญพระยาพหลพลพยุหเสนามาเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งหลังจากนั้นเป็นต้นมาจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กลายเป็นบุคคลสำคัญอันดับที่ 2 ของรัฐบาลรองจากพระยาพหลฯ⁵ และได้แสดงออกซึ่งคุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครองที่มีอยู่ในตัวมาโดยตลอด เช่นการแสดงความสามารถ

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-29.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32-34.

ด้วยการนำทหารเข้าปราบปรามคณะผู้บ้านผู้เมือง หรือ “กบฏวรเดช” อย่างเด็ดขาดจนสถานการณ์กลับคืนสู่สภาวะปกติในเวลารวดเร็ว จนได้รับคำชมเชยว่าเป็นวีรบุรุษผู้กล้าหาญของชาติ⁶ และได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นการตอบแทน เช่น ตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกและรองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1 เมื่อปี 2476, รัชการราชการปลัดกระทรวงกลาโหมและเป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม เมื่อปี 2477 รวมทั้งได้รับการเลื่อนยศเป็นนายพันเอกด้วย⁷

คุณธรรม (virtu) ของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงออกในด้านการเป็นผู้รักษาเสถียรภาพของรัฐบาลพระยาพหลฯมาโดยตลอด ตั้งแต่พ.ศ.2476-2481 ส่วนในด้านกองทัพก็ได้ทำการปรับปรุงกองทัพอย่างขนานใหญ่ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ในสถานภาพของนายทหารที่มีความสามารถโดดเด่น และเป็นผู้มีคุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครองตามความคิดของมาคิอาเวลลีที่เกิดมาจากการสะสมและเสริมสร้างด้วยตนเองมาเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งถึงเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงครามพร้อมที่จะเป็นผู้ปกครองด้วยตนเองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 3 ของไทยภายหลังจากที่พระยาพหลฯไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกต่อไปเมื่อ 16 ธันวาคม พ.ศ.2481

4.1.2 การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงบทบาททางการเมืองด้วยการวางตัวเป็นกลางในช่วงที่หลวงประดิษฐมนูธรรมถูกโจมตีจากเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติในปี พ.ศ. 2476 นั้น เป็นการกระทำที่แสดงถึงการไม่รักษาข้อตกลงที่จะช่วยเหลือกันระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับหลวงประดิษฐมนูธรรม สามารถอธิบายได้ด้วยแบบวิธีการรักษาข้อตกลงและคุณธรรมในเรื่องการกระทำที่สอดคล้องกับเวลาและโอกาสของมาคิอาเวลลี กล่าวคือ

จอมพล ป. พิบูลสงครามกับหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นเพื่อนที่มีความสนิทสนมกันมาตั้งแต่ครั้งเรียนอยู่ที่ฝรั่งเศส⁸ และรวมเป็นกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยกัน โดยมีสัญญาว่าจะรักษาความซื่อสัตย์และจะช่วยเหลือกันและกัน⁹ แต่เมื่อคราวที่หลวงประดิษฐ์

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40-41.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17 และ 22.

⁹ โปรดดูรายละเอียดใน บทที่ 2 หน้า 23-24.

มนุชกรรมถูกโจมตีจากเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติและถูกเชิญให้ออกนอกประเทศนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยหลวงประดิษฐมนุธรรมแต่อย่างใด โดยวางตัวเป็นกลางในความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งถือเป็นการผิดวิสัยของความเป็นเพื่อนสนิทกันแต่กลับไม่ช่วยเหลือกันเลยในครั้งนี้

การกระทำในครั้งนั้นสามารถอธิบายได้ด้วยความคิดของมาคิอาเวลลี เรื่องแบบวิธีการรักษาข้อตกลง เมื่อการรักษาข้อตกลงดังกล่าวจะไม่เป็นอันตรายต่อตนเอง¹⁰ ในกรณีของหลวงประดิษฐมนุธรรมนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามเลือกที่จะไม่รักษาข้อตกลงที่จะช่วยเหลือเพื่อน เนื่องจากในขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามยังไม่อยู่ในสถานะที่จะช่วยเหลือหลวงประดิษฐมนุธรรมได้ หากยื่นมือเข้าไปช่วยในขณะนั้นก็อาจจะต้องเดือดร้อนกันหมดและจะไม่มีใครปกป้องศักดิ์ศรีของคณะราษฎรกลับคืนมาได้ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องรอคอยเวลาและเลือกที่จะไม่รักษาข้อตกลงระหว่างเพื่อน เพราะจะทำให้ตนเองและคณะราษฎรได้รับอันตราย แต่รอคอยเวลาที่ตนมีความเข้มแข็งและความพร้อมเพียงพอที่จะต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามได้แล้ว จึงออกมาช่วยในภายหลัง ซึ่งบทบาทดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยแบบวิธีการรักษาอำนาจด้วยการไม่รักษาข้อตกลงที่เป็นอันตรายต่อตนเอง และแสดงให้เห็นถึงคุณธรรม (virtu) ในตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามที่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ แล้วเลือกกระทำการต่างๆ ได้สอดคล้องกับจังหวะของเวลาและสถานการณ์ที่จะเปิดโอกาสอันเหมาะสมให้กระทำ ซึ่งจะทำให้การกระทำต่างๆ มีโอกาสสำเร็จได้มากขึ้นและง่ายตายขึ้น

4.1.3 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทำการสะสมกองกำลังของตนเองอย่างมั่นคง ก่อนที่จะขึ้นสู่อำนาจในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อันเป็นส่วนหนึ่งของแบบวิธีการขึ้นสู่อำนาจโดยกองกำลังของตนเองและโดยคุณธรรมตามความคิดของมาคิอาเวลลี กล่าวคือ

การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงพ.ศ.2475-2481 นั้นสามารถอธิบายด้วยแบบวิธีการขึ้นสู่อำนาจโดยกองกำลังของตนเองและโดยคุณธรรม (virtu) ตามแนวความคิดของมาคิอาเวลลีได้ เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทำการเสริมสร้างและสะสมกองกำลังของตนเองมาตลอด ตั้งแต่เริ่มเข้ารับราชการทหารในปีพ.ศ.2458 จนถึงเวลาที่ขึ้นดำรง

¹⁰ คุบท์ที่ 3, หน้า 178-179.

ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ.2481 กล่าวได้ว่าหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงออกซึ่งคุณธรรม (virtu) ของผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองโดยผ่านการแสดงความสามารถและบทบาททางด้านการเมืองการทหารในคราวต่างๆแล้ว ก็ยังมีสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามกระทำมาตลอดก่อนที่จะขึ้นสู่อำนาจ นั่นคือการสะสมกองกำลังของตนเอง เริ่มจากการหาแนวร่วมจากเพื่อนทหารรุ่นเดียวกันที่จะให้การสนับสนุนเขาในวันข้างหน้า, การเข้าประจำอยู่ที่กรมทหารปืนใหญ่และกรมยุทธการทหารบกอันเป็นหน่วยคุมกำลังที่สำคัญมาโดยตลอด, การเป็นอาจารย์สอนวิชาทหารปืนใหญ่ก็ทำให้มีทหารรุ่นหลังให้ความเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก, การเข้าดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆทางทหารมาโดยตลอด เช่น รองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่, ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ, ผู้บังคับกองกำลังผสมปราบกบฏบวรเดช, รองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1, รองผู้บัญชาการทหารบก, รักษาราชการปลัดกระทรวงกลาโหม และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อปี พ.ศ.2477

โดยเฉพาะในช่วงที่เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในปี พ.ศ.2477 นั้นเป็นช่วงเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทำการเสริมสร้างและสะสมกองกำลังของตนเองอย่างจริงจังมากขึ้น เริ่มจากการปรับปรุงกองทัพอย่างครั้งใหญ่ มีการเพิ่มงบประมาณในการซื้ออาวุธให้กองทัพอย่างมากเป็นประวัติการณ์ ทั้งกองทัพบกและกองทัพเรือ และได้ทำการยกฐานะกรมอากาศยานขึ้นเป็นกองทัพอากาศ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ปรับโครงสร้างนายทหารด้วยการส่งคนของตนเข้าประจำการในตำแหน่งคุมกำลังสำคัญๆจำนวนมาก จนถึงระดับที่ทั้งสามเหล่าทัพมีศักยภาพที่เข้มแข็งและมีความสามารถที่จะเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นอย่างดี¹¹

นอกจากกำลังทหารในกองทัพแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังมองเห็นถึงความสำคัญของกำลังตำรวจที่อาจมีผลต่อการขึ้นสู่อำนาจของเขาได้ โดยการส่งเพื่อนสนิทของเขาคือ หลวงอดุลเดชจรัสเข้าไปเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ และเป็นอธิบดีกรมตำรวจในเวลาต่อมา¹² ซึ่งมิผลทำให้กำลังตำรวจเป็นกำลังที่เข้มแข็งที่พร้อมจะเป็นฐานสนับสนุนอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อีกกองกำลังหนึ่ง และเมื่อรวมกับกำลังกองทัพแล้วจะพบว่าจอมพล ป.

¹¹ คุปทที่ 2, หน้า 48-50.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

พินุลสงครามได้สร้างและสะสมกำลังของตนเองจาก 4 เหล่าทัพ คือ กองทัพบก, กองทัพเรือ, กองทัพอากาศ และกำลังตำรวจ ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นกองกำลังเท่าที่มีอยู่ในประเทศไทยให้กลายเป็นกองกำลังของเขาเองที่สามารถให้การสนับสนุนเขาได้ทุกเมื่อตามที่ต้องการ

ดังนั้นในประเด็นนี้จึงสามารถเห็นได้ชัดเจนว่า จอมพล ป. พินุลสงครามได้ทำการสะสมกองกำลังของตนเองอย่างมั่นคงด้วยระยะเวลาอันยาวนาน จากกองกำลังทั้ง 4 เหล่าทัพให้กลายเป็นฐานสนับสนุนการขึ้นสู่อำนาจของเขาในปี พ.ศ.2481 ซึ่งเป็นแบบวิธีการที่สามารถอธิบายได้ด้วยแนวความคิดที่ว่าด้วยการได้อำนาจมาโดยกองกำลังของตนเองและโดยคุณธรรม (virtu) ได้อย่างชัดเจน¹³

4.1.4 การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พินุลสงครามในปี พ.ศ.2481 ไม่ใช่การได้อำนาจมาด้วยการยึดอำนาจหรือด้วยการทำสงคราม แต่เป็นการขึ้นสู่อำนาจจากผลของการที่จอมพล ป. พินุลสงครามเป็นตัวเลือกที่มีคุณธรรม (virtu) คือมีความพร้อมในด้านกรรมมีกองกำลังสนับสนุน และเป็นผู้มีความสามารถโดดเด่นกว่าผู้อื่น กล่าวคือ

การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พินุลสงครามเมื่อปี พ.ศ.2481 ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นการขึ้นสู่อำนาจโดยผ่านการได้รับเลือกจากสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังจากเสร็จสิ้นการเลือกตั้งทั่วไปแล้วพระยาพหลฯประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีก ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรจึงได้ลงมติเลือกจอมพล ป. พินุลสงครามเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อจากพระยาพหลฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการขึ้นสู่อำนาจในรูปแบบที่ไม่ได้มาจากการทำสงครามเพื่อแย่งชิงตำแหน่งหรือเพื่อยึดอำนาจจากผู้มีอำนาจเดิมแต่อย่างใด

ทั้งนี้ทั้งนั้น สาเหตุที่ท-

เป็นไปโดยไม่ต้องมีการทำสงครามแย่งชิงอำนาจ แต่เป็นการได้โดยผ่านการลงมติเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรก็เนื่องมาจากเหตุผลหลัก 2 ประการ คือ

1. การเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับในด้านชื่อเสียงและความสามารถเหนือกว่าผู้อื่น

¹³ ดูบทที่ 3, หน้า 149.

2. การเป็นผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองของประเทศในขณะนั้น¹⁴

จากเหตุผลทั้ง 2 ประการดังกล่าวเมื่ออธิบายด้วยความคิดทางการเมืองของ มาคิอาเวลลีก็คือ การเป็นผู้ที่มีคุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครองที่แท้และการเป็นผู้ที่มีกองกำลังเป็นของตนเองตามแบบวิธีการขึ้นสู่อำนาจโดยกองกำลังของตนเองและโดยคุณธรรม (virtu) จึงทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้สำเร็จโดยไม่ต้องทำสงครามเพื่อแย่งชิงหรือเพื่อยึดอำนาจจากผู้ใด

4.1.5 การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในปี พ.ศ.2481 เป็นไปด้วยการสนับสนุนของมหาชนตามความคิดของมาคิอาเวลลี ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เสริมสร้างกองกำลังและคุณธรรม (virtu) ของตนเองจนโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับจากมหาชน กล่าวคือ

การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อปี พ.ศ. 2481 เป็นไปอย่างราบรื่นภายใต้การยอมรับจากกลุ่มบุคคลทั่วไปจากสาขาต่างๆอย่างสันหลาม เช่น¹⁵

1. จากสภาผู้แทนราษฎร โดยสภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมและลงมติเลือกจอมพล ป. พิบูลสงครามให้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของไทยสืบต่อจากพระยาพหลฯ เมื่อ 15 ธันวาคม พ.ศ.2481 และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯแต่งตั้งจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อ 16 ธันวาคม พ.ศ.2481

2. จากพระยาพหลพลพยุหเสนา อดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางการเมืองไทยอย่างมากในขณะนั้น และเป็นผู้ที่คอยให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาด้วยดีตลอดระยะเวลาที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองและราชการทหาร

¹⁴ คูบท์ที่ 2, หน้า 53.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-51.

3. จากประชาชนทั่วไป ที่ให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยความหวังว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามจะเป็นผู้นำนายทหารรุ่นใหม่ที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพื่อทำหน้าที่คุ้มครองรัฐธรรมนูญและสถาปนาผู้แทนราษฎรให้มีความมั่นคงอยู่คู่กับระบอบการปกครองระบอบใหม่ต่อไปได้¹⁶ ความรู้สึกดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากครั้งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำกำลังทหารเข้าทำรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 ต่อรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาหลังจากถูกพระยามโนปกรณนิติธาดาทำรัฐประหารโดยพระราชกฤษฎีกา ด้วยการประกาศปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราเมื่อ 1 เมษายน พ.ศ.2476 การรัฐประหารของจอมพล ป. พิบูลสงครามเมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 สำเร็จลงและประกาศเปิดสภาผู้แทนราษฎรรวมทั้งประกาศใช้รัฐธรรมนูญตามเดิม จึงเท่ากับเป็นการกระทำเพื่อคุ้มครองรัฐธรรมนูญและสภาผู้แทนราษฎร และทำให้บทบาทของทหารที่มีต่อการเมืองได้รับการยอมรับจากประชาชนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา โดยเฉพาะตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามที่เป็นผู้นำทหารในการรัฐประหารครั้งนั้น และความรู้สึกนี้ยังคงมีต่อมาจนถึงคราวที่จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจในปี พ.ศ.2481

4. จากสมาชิกคณะราษฎร ที่ให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำของกลุ่มด้วยเหตุผลที่จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถกอบกู้ศักดิ์ศรีและบทบาททางการเมืองของคณะราษฎรกลับคืนมาได้อีกครั้ง ภายหลังจากที่คณะราษฎรถูกลดสิทธิพลลงด้วยการกระทำของพระยามโนปกรณนิติธาดา ที่ประกาศปิดสภาผู้แทนราษฎรและกำหนดให้สมาชิกคณะราษฎรเปลี่ยนวัตถุประสงค์ใหม่ไม่ให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง รวมทั้งความพยายามอื่นที่จะกำจัดบทบาทของสมาชิกคณะราษฎรจนเริ่มเป็นที่ไม่ปลอดภัยอีกต่อไป แต่เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามทำการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 ขจัดสิทธิพลของฝ่ายที่พยายามทำลายคณะราษฎรได้สำเร็จ ทำให้บรรดาสมาชิกคณะราษฎรต่างก็พากันยอมรับในบทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะผู้นำของกลุ่มที่สามารถปกป้องสมาชิกคณะราษฎรให้รอดพ้นจากการคุกคามของฝ่ายตรงข้ามได้

5. จากบรรดาทหารในกองทัพ¹⁷ ที่คอยให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วยเหตุผลที่บรรดาทหารส่วนใหญ่เห็นว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ที่สามารถกอบกู้ศักดิ์ศรีและ

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51-52.

ชื่อเสียงของกองทัพ ที่ต้องสูญเสียไปเมื่อคราวปรับปรุงกองทัพโดยพระยาทรงสุรเดชให้กลับคืนมาดังเดิมได้ และจากผลของการปรับปรุงกองทัพทั้งสามเหล่าทัพอย่างจริงจังภายหลังจากเข้ารับตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในปี พ.ศ.2477 ทำให้การสนับสนุนจากบรรดาทหารมีเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

บทบาททางการเมืองที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงออกมาในช่วง พ.ศ.2475-2481 ได้ส่งผลดีต่อการขึ้นสู่อำนาจของเขาในปี พ.ศ.2481 โดยเฉพาะการสนับสนุนจากกลุ่มบุคคลต่างๆตามที่แสดงมาข้างต้นอย่างมากมาย เป็นบทบาททางการเมืองที่สามารถอธิบายได้ด้วยแบบวิธีการขึ้นสู่อำนาจโดยมหาชนสนับสนุนของมาคิอาเวลลีได้เป็นอย่างดี¹⁸ ซึ่งมหาชนตามความคิดของมาคิอาเวลลีที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ชนชั้นนำ กับ ประชาชนทั่วไป ต่างก็พร้อมใจกันให้ความสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วยเหตุผลดังนี้

1. ชนชั้นนำ¹⁹ ได้แก่บรรดาสมาชิกคณะราษฎร, ทหารในกองทัพ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามเพราะเห็นว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ที่มีกำลังทหารมากพอ และมีความรู้ความสามารถที่โดดเด่นเพียงพอที่จะปกป้องพวกเขาให้พ้นจากการถูกคุกคามโดยฝ่ายตรงข้าม และสามารถดำรงสถานภาพทางการเมืองต่อไปภายใต้ระบอบใหม่ที่มีพวกเขาเป็นส่วนประกอบสำคัญต่อไปได้

2. ประชาชนทั่วไป²⁰ ที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะเห็นว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถนำกำลังทหารเข้าพิทักษ์รักษาระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญและสภาผู้แทนราษฎรเป็นสถาบันหลัก ให้คงอยู่คู่กับพวกเขาต่อไปได้ ภายหลังจากที่ระบอบใหม่ต้องหยุดชะงักจากการทำรัฐประหารโดยพระราชกฤษฎีกาของพระยามโนปกรณนิติธาดาเมื่อ 1 เมษายน พ.ศ.2476 และจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทำรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 นำการปกครองระบอบใหม่กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง

¹⁸ ดุบทที่ 3, หน้า 156.

¹⁹ ดุบทที่ 2, หน้า 51.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

4.1.6 การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ใช่การได้อำนาจมาโดยกองกำลังของผู้อื่นและโดยโชคชะตา (fortuna) กล่าวคือ

แบบวิธีการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถอธิบายได้ด้วยแบบวิธีการได้อำนาจมาโดยกองกำลังของตนเองและโดยคุณธรรม (virtu) ตามความคิดของมาคิอาเวลลี ซึ่งการเปรียบเทียบดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นในอีกด้านหนึ่งได้ว่า การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ใช่การได้อำนาจมาโดยกองกำลังของผู้อื่นและโดยโชคชะตา (fortuna)²¹ เพราะกองกำลังที่ทำให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามคือกองทัพบก, เรือ, อากาศ และตำรวจ ต่างก็เป็นกองกำลังที่เกิดจากการเสริมสร้างและสะสมของจอมพล ป. พิบูลสงครามมาตลอดระยะเวลาที่ยาวนาน โดยเฉพาะหลังจากได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในปี พ.ศ.2477 ซึ่งมีผลทำให้กองกำลังเหล่านี้แปรสภาพเป็นกองกำลังที่พร้อมจะให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ตามที่เขาต้องการ หรือกล่าวได้ว่ากองกำลังเหล่านี้เปรียบเสมือนกองกำลังของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีความสำคัญต่อการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองในปี พ.ศ.2481 ไม่ใช่กองกำลังของผู้อื่นที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องไปร้องขอความช่วยเหลือแต่อย่างใด

คุณสมบัติส่วนตัวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม²² ประกอบไปด้วยการเป็นผู้มีความรู้ความสามารถอันโดดเด่น ทั้งทางด้านการศึกษา การทหาร และการเมือง มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำได้ มีความเข้มแข็ง กล้าหาญ กล้าตัดสินใจเผชิญหน้ากับอันตราย และกล้าเสี่ยงตามแบบฉบับของผู้นำทหาร สามารถกระทำการที่มีผลต่อการเสริมสร้างสถานภาพและอำนาจของตนเองได้โดยไม่ต้องร้องขอหรือรอคอยความช่วยเหลือจากใคร ความโดดเด่นต่างๆเหล่านี้เป็นสิ่งที่เพิ่มขึ้นทีละน้อย จนกระทั่งถึงคราวที่ต้องขึ้นสู่อำนาจในปี พ.ศ.2481 ภาพของความเป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถครบถ้วนของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็มีอยู่เหนือกว่าผู้ใดในขณะนั้น ซึ่งกว่าที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะก้าวหน้าจนมีสถานภาพเช่นนั้นได้ก็ต้องผ่านการสั่งสมมาเป็นเวลายาวนานด้วยสิ่งที่มาคิอาเวลลีเรียกมันว่าคุณธรรม (virtu) ดังนั้นเมื่อทราบถึงคุณธรรม (virtu) ที่มีอยู่ในตัวของจอมพล ป. พิบูลสงครามอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้จอมพล ป.

²¹ ดูบทที่ 3, หน้า 145-149.

²² ดูบทที่ 2, หน้า 50.

พิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจได้สำเร็จแล้ว จึงกล่าวได้อีกทางหนึ่งว่าการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในปี พ.ศ.2481 มิใช่การได้อำนาจมาโดยการดลบันดาลของโชคชะตา (fortune) อันเป็นแบบวิธีการขึ้นสู่อำนาจอีกแบบหนึ่งที่มาคิดเอาเวลลิกกล่าวถึงแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากสาเหตุที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้มีคุณธรรม (virtu) และมีกองกำลังเป็นของตนเองตามที่กล่าวมาแล้ว

4.1.7 ในช่วงของการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในปี พ.ศ.2475-2481 นั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงบทบาททางการเมืองที่เต็มไปด้วยความรุนแรงได้อย่างเหมาะสมกับความจำเป็น อันเป็นคุณธรรม (virtu) ที่สำคัญประการหนึ่งของผู้จะเป็นผู้ปกครองตามแบบของมาคิอาเวลลลี กล่าวคือ

ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงบทบาททางการเมืองในด้านการกำจัดศัตรูทางการเมืองที่อาจจะมีผลต่อสถานภาพของตนด้วยการใช้คุณธรรม (virtu) ในรูปแบบของการใช้ความทารุณโหดร้ายให้ได้ผลดี โดยเฉพาะในคราวปราบปรามคณะกบฏบ้านกุ่มเมืองเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2476 จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะผู้บังคับกองกำลังผสมปราบกบฏได้นำทหารฝ่ายรัฐบาลเข้าปะทะกับฝ่ายตรงข้ามด้วยการใช้ยุทธวิธีที่รุนแรงเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามพ่ายแพ้อย่างราบคาบ²³ โดยไม่สนใจว่าการปราบปรามด้วยวิธีรุนแรงของตนจะทำให้ผู้ไม่เกี่ยวข้องต้องเดือดร้อน ซึ่งสามารถเห็นได้จากการออกคำสั่งให้ทหารระดมยิงสนามบินดอนเมืองอันเป็นที่ตั้งของฝ่ายกบฏ โดยไม่กังวลว่าพวกทหารอากาศที่ถูกฝ่ายกบฏจับไว้เป็นตัวประกันจะได้รับอันตรายจากการระดมยิงดังกล่าว ถึงแม้จะมีผู้คัดทานการกระทำเช่นนั้นแต่จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ยืนยันคำสั่งให้ยิงถล่มสนามบินดอนเมืองต่อไป ซึ่งการกระทำครั้งนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้ความทารุณโหดร้ายแล้วเกิดผลดีต่อตัวผู้ใช้ เพราะจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการปราบปรามฝ่ายกบฏให้ยอมแพ้โดยเร็วที่สุดไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด มิฉะนั้นแล้วหากเขาต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ขึ้นมา สถานภาพและอนาคตทางการเมืองของเขาก็อาจจะต้องเดือดร้อนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

วิธีการดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าเป็นการใช้ความทราญโหดร้ายให้ได้ผลดีอันเป็นคุณธรรม (virtu) อย่างหนึ่งของมาคิอาเวลลี²⁴ แต่อย่างไรก็ตามการใช้ความทราญโหดร้ายของจอมพล ป. พิบูลสงครามในคราวนั้นก็เป็นเพียงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวในการรบเท่านั้น มิใช่การกระทำตามแบบวิธีการได้อำนาจมาโดยอาชญากรรม เพราะในช่วง พ.ศ.2476-2481 ซึ่งเป็นช่วงของการขึ้นสู่อำนาจนั้น ไม่ปรากฏว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กระทำในสิ่งที่เรียกว่าอาชญากรรม หรือการใช้ความทราญโหดร้าย เช่น การเช่นฆ่าผู้มีพระคุณหรือญาติสนิทตามแบบของ อกาธอคลีส แห่งซิซิลี (Agathocles) ที่มาคิอาเวลลีได้ยกตัวอย่างมาแต่อย่างใด²⁵

4.1.8 การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในปี พ.ศ.2481 เป็นไปอย่างง่ายดาย โดยไม่มีคู่แข่งชั้นที่มีคุณสมบัติโดดเด่นทัดเทียมกันนั้น สามารถอธิบายด้วยความคิดของมาคิอาเวลลีได้ว่า เป็นลักษณะของการที่โชเคราะห์ตา (fortuna) เปิดโอกาสให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม และจอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถประสานคุณธรรม (virtu) ในตัวเข้ากับโชเคราะห์ตา (fortuna) ได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ

หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นอกจากพระยาพหลพลพยุหเสนาแล้ว บุคคลระดับนำทางการเมืองที่ถือว่ามีความโดดเด่นและมีโอกาสที่จะเป็นตัวเลือกในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของไทยได้นั้น มีบุคคลที่น่าสนใจศึกษาอยู่ 3 คน คือพระยาทรงสุรเดช, หลวงประดิษฐมนูธรรม และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในบรรดาบุคคลทั้งสามท่านนั้น พระยาทรงสุรเดชกับหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ถูกลดความสำคัญลงไป ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินการทางการเมืองของบุคคลทั้งสองเอง²⁶ จนทำให้พระยาทรงสุรเดชกับหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่สามารถแข่งขันกับจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนาประกาศไม่รับตำแหน่งในปี 2481 จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเป็นผู้ที่มีความสามารถโดดเด่นที่สุดแต่เพียงผู้เดียวในขณะนั้น และได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างไม่ลำบากมากนัก

²⁴ ดุบพที่ 3, หน้า 151.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 152-153.

²⁶ ดุบพที่ 2, หน้า 24 และ 27.

หลวงประดิษฐมนูธรรมถือเป็นบุคคลสำคัญระดับมันสมองของคณะราษฎร แต่ต้องสูญเสียชื่อเสียงไปจากผลของการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติเมื่อปี 2476 ที่ถูกคัดค้านจากพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าเป็นเค้าโครงของคอมมิวนิสต์ นำไปสู่การต่อต้านหลวงประดิษฐมนูธรรมและต้องถูกเชิญออกนอกประเทศในที่สุด ซึ่งเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับดังกล่าวได้สร้างความมัวหมองให้กับหลวงประดิษฐมนูธรรมอย่างมาก แม้ว่าจะกลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้อีกในภายหลัง แต่ก็ไม่สามารถโดดเด่นเทียบเท่ากับจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ ส่วนพระยาทรงสุรเดชนั้นถูกลดบทบาททางการเมืองลงไป เนื่องจากไปเข้าร่วมกับฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดาและทำตัวเป็นศัตรูกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามทำรัฐประหารพระยามโนปกรณนิติธาดาได้เมื่อ 20 มิถุนายน 2476 พระยาทรงสุรเดชก็พลอยได้รับผลกระทบไปด้วย โดยถูกจำกัดบทบาททางทหารและถูกติดตามพฤติกรรมจากจอมพล ป. พิบูลสงครามมาโดยตลอด มีผลให้บทบาทและอิทธิพลของพระยาทรงสุรเดชลดลงอย่างมาก นอกจากนี้การปรับปรุงกองทัพของพระยาทรงสุรเดชยังทำให้เกิดการต่อต้านจากบรรดาทหารในกองทัพอีกด้วยว่าทำให้ศักดิ์ศรีของกองทัพต้องสูญเสียไป พระยาทรงสุรเดชจึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากทหารมากเท่ากับที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับ

จากการกระทำทางการเมืองของพระยาทรงสุรเดชและหลวงประดิษฐมนูธรรมที่ส่งผลเสียต่อตนเองดังกล่าวนั้น เปรียบเสมือนกับโชคชะตา (fortuna) ได้ดลบันดาลให้คู่แข่งทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกลดความสำคัญลงจากผลของการกระทำของตนเอง และเมื่อโชคชะตาเปิดโอกาสให้ ผสมกับคุณธรรม (virtu) ในตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มุ่งสร้างกองกำลังและสั่งสมศักยภาพทางการเมืองของตนมาโดยตลอดและต่อเนื่อง ทำให้เมื่อถึงเวลาที่ต้องสรรหานายกรัฐมนตรีคนใหม่แทนพระยาพหลพลพยุหเสนาในปี 2481 จึงเหลือจอมพล ป. พิบูลสงครามแต่เพียงผู้เดียวที่มีความสามารถโดดเด่นมากที่สุดทั้งด้านความสามารถส่วนตัวและการสนับสนุนทางทหารได้รับการเลือกเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในที่สุด ซึ่งสามารถอธิบายเปรียบเทียบตามความคิดของมาคิอาเวลลีได้ว่า นั่นคือการประสานคุณธรรม (virtu) ในตัวผู้ปกครองเข้ากับโอกาสที่โชคชะตา (fortuna) ดลบันดาลให้อย่างเหมาะสม²⁷

²⁷ ดูรายละเอียดของเรื่องการประสานคุณธรรมเข้ากับโชคชะตา ในบทที่ 3, หน้า 198-202 ประกอบด้วย.

4.2 การเปรียบเทียบแบบวิธีการรักษาอำนาจ

จากการศึกษาบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามและความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงการกระทำและความคิดในเรื่องแบบวิธีการรักษาอำนาจ พบว่ามีประเด็นลักษณะความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่สำคัญ ดังนี้

4.2.1 บทบาทในการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็น การกระทำที่สามารถอธิบายได้ด้วยแบบวิธีการกำจัดเชื้อสายของเจ้าผู้ปกครองเดิมของ มาคิอาเวลลี กล่าวคือ

การกวาดล้างศัตรูทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถแยกศึกษาได้ เป็น 2 ช่วง คือช่วงก่อนขึ้นสู่อำนาจ และช่วงขึ้นสู่อำนาจแล้ว ในช่วงแรกคือช่วงหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทำการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 แล้ว ถึงแม้ว่าในขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามจะยังไม่ได้ขึ้นสู่อำนาจในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่เขาก็เป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางการเมืองของไทยอย่างมาก โดยอาจถือได้ว่าสำคัญเป็นอันดับสองรองจากพระยาพหลพลพยุหเสนานายกรัฐมนตรี แต่เราก็สามารถนำเอาการกระทำในช่วงเวลาดังกล่าวมาศึกษาในมุมมองของการรักษาอำนาจได้

หลังจากทำรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทำการวิตรอนบทบาทและอิทธิพลของกลุ่มอำนาจเก่าคือ กลุ่มพระราชวงศ์และกลุ่มพระยาทรงสุรเดชลงไปอย่างมาก แม้ว่าจะไม่รุนแรงถึงขั้นกวาดล้างก็ตาม เพราะขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามยังไม่มีคามเข้มแข็งในอำนาจเพียงพอที่จะทำการกวาดล้างอย่างจริงจังได้ ลักษณะการกำจัดศัตรูในข่วงนี้จึงเป็นไปแบบไม่รุนแรงเท่ากับในช่วงหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจแล้ว แต่ก็ให้ผลดีต่อการรักษาอำนาจของเขาอย่างมากด้วยการกระทำต่างๆ เช่น การปราบกบฏวรวรเดชอย่างรุนแรงและการตั้งศาลพิเศษ 2476 ขึ้นมากำจัดฝ่ายราชวงศ์และขุนนางเก่าลงได้มาก²⁸ กล่าวได้ว่าอำนาจและอิทธิพลของราชวงศ์ลดลงไปมากภายหลังจากที่

²⁸ ดูบทที่ 2, หน้า 42-43.

จอมพล ป. พิบูลสงครามทำรัฐประหาร 2476 และการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำเท่าที่เขาจะทำได้ในขณะนั้น เพราะเมื่อมองจากคุณธรรม (virtu) ของจอมพล ป. พิบูลสงครามในด้านการประเมินสถานการณ์ของตนและฝ่ายตรงข้ามแล้ว สิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามทำเป็นไปอย่างเหมาะสมสำหรับความจำเป็นในสถานการณ์ขณะนั้น ด้วยเหตุผลที่เขายังไม่มียุทธศาสตร์ที่เข้มแข็งเพียงพอและสถานการณ์ยังไม่เอื้ออำนวยให้เขาทำรุนแรงกว่านั้นได้

การกำจัดศัตรูทางการเมืองด้วยวิธีการที่รุนแรงเริ่มขึ้นหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ในขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความพร้อมทางด้านกองกำลังที่จะใช้รักษาอำนาจแล้วไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม ดังนั้นการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองจึงเริ่มขึ้นอย่างจริงจัง ด้วยการประกาศจับผู้ต้องหาตามกฎหมายและจัดตั้งศาลพิเศษ 2481²⁹ เพื่อพิพากษาโทษ การกระทำดังกล่าวเป็นความต้องการของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่จะกวาดล้างกลุ่มอำนาจเก่าที่เป็นศัตรูกับเขา คือกลุ่มพระยาทรงสุรเดชและกลุ่มพระราชวงศ์ ผลการพิพากษาของศาลพิเศษได้ตัดสินประหารชีวิตนักโทษการเมืองทั้งสิ้น 18 คน รวมทั้งการสังจำคุกและปลดผู้ต้องสงสัยออกจากราชการจำนวนมาก นอกจากนั้นยังได้สั่งให้ติดตามพฤติกรรมของบรรดาญาติพี่น้องของฝ่ายกบฏที่อยู่ในวงราชการด้วย ถ้าผู้ใดต้องสงสัยว่าจะเป็นอันตรายต่อรัฐบาลจะต้องถูกกำจัดอย่างเฉียบขาดเช่นกัน การกวาดล้างดังกล่าวมีผลทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่เหลือกำลังที่จะฟื้นตัวขึ้นมาเป็นอันตรายต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อีกเลย

นอกจากการกวาดล้างตัวบุคคลสำคัญของฝ่ายตรงข้ามที่อยู่ในวงราชการ เช่น พระยาทรงสุรเดชแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้ทำลายความศักดิ์สิทธิ์และความยิ่งใหญ่ของสถาบันกษัตริย์ด้วยมาตรการต่างๆ เช่น การสังจำคุกกรมขุนชัยนาทนเรนทรตลอดชีวิต³⁰ ซึ่งเป็นการกระทำที่สิ้นสะเทือนสถาบันกษัตริย์อย่างมาก เนื่องจากกรมขุนชัยนาทฯ เป็นพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่โดยทรงเป็นพระราชโอรสของรัชกาลที่ 5 และเป็นพระราชวงศ์ที่ใกล้ชิดรัชกาลที่ 8 นอกจากนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้สั่งให้ปลดพระบรมฉายาลักษณ์ของพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวออกจากสถานที่ราชการต่างๆ สั่งยกเลิกเบี้ยบำนาญที่บรรดาราชาวงศ์เคยได้รับ และที่สำคัญคือการสั่งฟ้องพระปกเกล้าฯ กับพระราชินีเพื่อเรียกทรัพย์สินคืน โดยมีการสั่งยึดวังสุโขทัยและทรัพย์สินส่วน

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56-60.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

พระองค์ให้ตกเป็นของแผ่นดิน³¹ ซึ่งทำให้ความยิ่งใหญ่และความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันกษัตริย์แทบจะสูญสิ้นไปเลยทีเดียว หลังจากได้รับชัยชนะในสงครามอินโดจีนแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้สั่งให้มีการยกเลิกบรรดาศักดิ์³² ซึ่งเป็นคำสั่งที่มีผลต่อการทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของพระราชวงศ์ได้อย่างมาก กล่าวได้ว่าการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองในช่วงหลังจากขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นไปตามแบบวิธีการกำจัดเชื้อสายเจ้าผู้ปกครองเดิมในลักษณะของการ “ทำให้พินาศไป”³³ ตามความคิดของมาคิอาเวลลีได้อย่างชัดเจน

นอกจากการกวาดล้างกลุ่มอำนาจเก่าแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังจัดการกับกลุ่มอำนาจที่ด้อยกว่าด้วยวิธี “คงรักษาและบำรุงผู้ที่ย่อยอำนาจ โดยไม่ทำให้พวกนี้มีอำนาจเพิ่มขึ้น” ของมาคิอาเวลลี³⁴ กล่าวคือจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้การบำรุงรักษากลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยถูกลดบทบาทลงจากกลุ่มอำนาจเก่าในคราวรัฐประหารโดยพระราชกฤษฎีกาของพระยามโนปกรณนิติธาดาเมื่อพ.ศ.2476 กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนี้ถือเป็นกลุ่มผู้ด้อยอำนาจในสมัยนั้นที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มนี้มากขึ้น โดยให้มีบทบาททางการเมืองมากขึ้น แต่ไม่ทำให้กลุ่มดังกล่าวมีอำนาจเพิ่มขึ้น เพราะอำนาจทางการเมืองทั้งหมดยังอยู่ในมือของจอมพล ป. พิบูลสงครามแต่เพียงผู้เดียวโดยสามารถดึงเอากลุ่ม ส.ส. มาเป็นฐานการสนับสนุนตนในสภาผู้แทนราษฎรได้อีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าบทบาทในการกำจัดศัตรูทางการเมืองและการจัดการกับกลุ่มผู้ด้อยอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น สามารถอธิบายเปรียบเทียบด้วยแบบวิธีการกวาดล้างโดยการทำให้พินาศไป และการคงรักษาผู้ด้อยอำนาจโดยไม่ทำให้พวกนี้มีอำนาจเพิ่มขึ้นตามความคิดของมาคิอาเวลลี ที่มีผลดีต่อการรักษาอำนาจของตนได้เป็นอย่างดี

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

³² เรื่องเดียวกัน.

³³ คู่มือที่ 3, หน้า 160.

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

4.2.2 บทบาทในการจัดการเรื่องกองกำลังและสงครามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
สามารถเปรียบเทียบด้วยแบบวิธีการจัดการกองกำลังของมาคิอาเวลลีได้ กล่าวคือ

จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ปกครองที่มีกองกำลังเป็นของตนเอง ซึ่งตรงกับแบบวิธีการสร้างกองกำลังของตนเองของมาคิอาเวลลี³⁵ โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีฐานอำนาจจากกองทัพทั้งสามเหล่าทัพคือ กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ซึ่งได้มีการวางรากฐานมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาแล้ว ด้วยการปลดคนของพระยาทรงสุรเดชออกจากตำแหน่งสำคัญ แล้วตั้งคนของตนเข้าไปในตำแหน่งคุมกำลังแทน ต่อมาได้มีการพัฒนาศักยภาพของกองทัพให้เข้มแข็งขึ้นด้วยการเพิ่มงบประมาณในการซื้ออาวุธอย่างมากมาย ทำให้กองทัพมีความเข้มแข็งมาก นอกจากนี้ยังได้สร้างฐานกำลังในกรมตำรวจด้วยการส่งหลวงอดุลเดชจรัสไปคุมกรมตำรวจ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ปกครองที่มีกองกำลังของตนเองที่พร้อมจะปฏิบัติการสนับสนุนการรักษาอำนาจของเขาได้ตามที่เขาต้องการ³⁶ ซึ่งเป็นไปตามแบบวิธีการของมาคิอาเวลลีอย่างชัดเจน

นอกจากการมีกองกำลังของตนเองแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังเป็นนายทัพด้วยตนเองอีกด้วย เพราะนอกจากจะเป็นนายกรัฐมนตรียังยังเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดในเวลาต่อมา³⁷ ตำแหน่งดังกล่าวทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถควบคุมกองทัพทั้งสามและกรมตำรวจได้ด้วยตนเอง และด้วยการที่เขาเป็นนายทหารที่ชาญฉลาดที่มีสติปัญญาระดับแนวหน้าของกองทัพ มีความรู้เรื่องยุทธวิธีการรบในสมรภูมิต่างๆเป็นอย่างดีสามารถใช้ประโยชน์จากกองทัพให้เกิดผลดีต่อการรักษาอำนาจของเขาได้สูงสุด และนำมาซึ่งการเป็นผู้ปกครองที่มาคิอาเวลลีเรียกว่าเต็มไปด้วยคุณธรรม (virtu) และความยิ่งใหญ่ได้ในเวลาต่อมา

ความสามารถในการใช้กองกำลังที่มีอยู่ให้เกิดผลดีต่อการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มต้นด้วยการนำเอาลัทธิชาตินิยมและลัทธิทหารเข้ามาใช้แทนลัทธิรัฐธรรมนูญซึ่ง

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 161.

³⁶ ดุบตที่ 2, หน้า 48-50.

³⁷ ตูภาคผนวก ก. ประกอบด้วย.

ไม่มีความมั่นคง ลัทธิทหารในยุโรปและญี่ปุ่น และกระแสชาตินิยมในอาณานิคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้ประชาชนชาวไทยมีความตื่นตัว คือเกิดความรู้สึกรักภักดีของลัทธิทหารจากนอกประเทศ และให้การยอมรับการเกิดขึ้นของลัทธิทหารในประเทศภายใต้ความภักดีดังกล่าวว่าจะเป็นอันตรายต่อประเทศไทย การใช้ลัทธิทหารโดยผ่านกองกำลังอันแข็งแกร่งของเขาได้ให้ประโยชน์ต่ออำนาจของเขามาก และนำไปสู่ยุคแห่งการสร้างชาติอย่างจริงจังตามหลักการของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ว่า “การเมืองคืออำนาจ และที่มาของอำนาจคือทหารและตำรวจ”³⁸ ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนตื่นตัวและยอมรับในอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างกว้างขวาง ลัทธิทหารนำไปสู่การเรียกร้องดินแดนอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส อันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความยอมรับด้วยการใช้ประเด็นการเรียกร้องดินแดนให้เป็นความต้องการของประชาชน และจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่ขัดความต้องการของประชาชน โดยหลังจากที่ได้ประเมินสถานการณ์แล้วจึงนำชาติไทยเข้าสู่สงครามอินโดจีนกับฝรั่งเศส ชัยชนะในสงครามอินโดจีนนำมาสู่ความนิยมและการยอมรับจากประชาชนอย่างมาก³⁹ ซึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในการใช้ประโยชน์จากกองทัพด้วยการนำกองทัพเข้าสู่สงครามจริง เพราะเมื่อชนะมันก็จะช่วยเพิ่มพูนคุณธรรม (virtu) และความยิ่งใหญ่ของเขาได้อย่างมาก

จากการสร้างกองกำลังของตนเอง การเป็นนายทัพด้วยตนเอง และความสามารถในการใช้ประโยชน์จากกองทัพของจอมพล ป. พิบูลสงครามทำให้การรักษาอำนาจของเขาเป็นไปได้อย่างราบรื่น ซึ่งวิธีการทั้งหมดนั้นเป็นวิธีการที่สามารถอธิบายได้ด้วยแบบวิธีการเรื่องกองกำลังของมาคิอาเวลลีได้อย่างชัดเจน

4.2.3 การวางตัวเป็นกลางในระยะแรกของสงครามโลกครั้งที่สอง และการตัดสินใจเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในช่วงหลังของสงครามโลกครั้งที่สอง สามารถอธิบายเปรียบเทียบได้ด้วยแบบวิธีการวางตัวในระหว่างสงครามของมาคิอาเวลลี กล่าวคือ

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเลือกวางตัวเป็นกลางในช่วงแรกของสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ไม่ใช่การกระทำที่ผิดไปจากคำสอนของมาคิอาเวลลี เพราะถึงแม้ว่ามาคิอาเวลลีจะสอน

³⁸ ดุบพที 2, หน้า 56.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

ให้ผู้ปกครองเปิดเผยตนเองว่าเข้าข้างใครให้ชัดเจนไปเลย⁴⁰ แต่การเลือกเข้าข้างใครนั้นก็ยังมีหลักในการเลือกคือผู้ปกครองควรระมัดระวังไม่เข้าร่วมกับผู้ซึ่งมีอำนาจมากกว่าตนเพื่อโจมตีผู้อื่นให้พิจารณาอีกหลักหนึ่งด้วย⁴¹ และจากคู่สงครามในขณะนั้นคืออังกฤษและญี่ปุ่นต่างก็เป็นประเทศที่มีอำนาจมากกว่าไทยด้วยกันทั้งคู่ การไม่เลือกเข้าข้างฝ่ายใดเลยจึงถือเป็นการปฏิบัติตามแบบวิธีการเลือกของมาคิอาเวลลีได้อย่างหนึ่ง ทั้งๆที่มาคิอาเวลลีเคยพูดว่าผู้ปกครองควรเข้าข้างใครข้างหนึ่งให้ชัดเจนไปเลยก็ตาม เพราะในขณะนั้นยังไม่มีควมจำเป็นบีบบังคับให้ต้องเลือก และคู่สงครามต่างก็มีอำนาจมากกว่าไทยทั้งสองฝ่าย ดังนั้นเราจึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจผิดพลาดที่ไม่ยอมเข้าร่วมกับใครในครั้งนั้น

ส่วนในช่วงหลังของสงครามคือในปลายปี พ.ศ.2484 ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจนำประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นนั้น เป็นการกระทำที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่มีสิทธิเลือก เพราะสถานการณ์ขณะนั้นบีบบังคับให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องเลือกเช่นนั้น เนื่องจากอังกฤษไม่มีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือฝ่ายไทย⁴² และถ้าไม่เข้ากับญี่ปุ่น ประเทศไทยก็จะถูกโจมตีอย่างย่อยยับจากญี่ปุ่นและอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ต้องหมดลงไป ดังนั้นการเลือกเข้าข้างญี่ปุ่นจึงเป็นการเลือกที่เลวน้อยที่สุดที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะทำได้ในขณะนั้น

จากการเลือกวางตัวในสถานการณ์สงครามทั้งสองครั้งของจอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถเปรียบเทียบได้ว่าเป็นไปตามแบบวิธีการของมาคิอาเวลลีอย่างชัดเจน ภายใต้เงื่อนไขและความจำเป็นคือ ไม่ควรวางตัวเป็นกลาง แต่ก็ไม่เข้าร่วมกับผู้ซึ่งมีอำนาจมากกว่าตน และถ้าจะต้องเข้าร่วมกับฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่าตนก็ยกเว้นเฉพาะความจำเป็นบีบบังคับเท่านั้น⁴³ ซึ่งหลักการทั้งสามข้อนี้ก็เป็นที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงออกมาในการรักษาอำนาจของเขา

⁴⁰ คูบทที่ 3, หน้า 163.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน.

⁴² คูบทที่ 2, หน้า 74.

⁴³ คูบทที่ 3, หน้า 163.

4.2.4 จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความนิยมจากประชาชนได้ ซึ่งบทบาทดังกล่าวเป็นไปตามแบบวิถีการรักษาวินัยของมาคิอาเวลลีในเรื่องการมีประชาชนเป็นมิตร กล่าวคือ

ความสัมพันธ์ระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับประชาชนนั้นเป็นไปด้วยดีมาตลอดนับจากตอนเริ่มรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อปี พ.ศ.2481 จอมพล ป. พิบูลสงครามก็พยายามสร้างความนิยมกับประชาชนด้วยการทำให้ประชาชนรู้สึกที่รัฐบาลนี้เป็นของประชาชนและประชาชนสามารถพึ่งพาได้มากกว่ารัฐบาลกษัตริย์⁴⁴ หลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มนำนโยบายสร้างชาติออกมาใช้ได้ทำให้เกิดกระแสความรู้สึกตื่นตัวในความเป็นชาติ ความภูมิใจในชาติ และสร้างความหวังในการพัฒนาประเทศไทยให้ทัดเทียมอารยประเทศให้เกิดขึ้นในความรู้สึกของประชาชนได้อย่างมาก ปัจจัยภายนอก เช่น กระแสชาตินิยม, สงครามโลกครั้งที่สองในยุโรป, ความอ่อนแอของชาติตะวันตก ได้มีส่วนสนับสนุนการทำงานของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างมาก ในการทำให้ประชาชนหันมาสนับสนุนและนำไปสู่การรวมพลังของประชาชนเพื่อเรียกร้องดินแดนอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ขานรับกระแสเรียกร้องดังกล่าวด้วยการนำประเทศไทยเข้าทำสงครามกับฝรั่งเศส ผลการรบปรากฏว่าไทยเป็นฝ่ายชนะได้รับดินแดนคืน ซึ่งสร้างความนิยมและความเคารพรักในตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะวีรบุรุษของชาติในหมู่ประชาชนได้อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำไทยคนแรกที่รบชนะชาติตะวันตกได้สำเร็จ⁴⁵

ความสำเร็จจากสงครามทำให้ความนิยมในตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามพุ่งขึ้นสูงสุดตามความคิดของมาคิอาเวลลีที่กล่าวถึงเจ้าผู้ปกครองที่ฉลาด ที่จะทำให้ประชาชนของตนมีความต้องการรัฐและตัวเขาอยู่เสมอและในทุกๆสภาพกาลเวลา⁴⁶ ส่วนความสัมพันธ์กับชนชั้นนำนั้น ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามหมายถึงกลุ่มข้าราชการในกระทรวงต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกรงกลัวจอมพล ป. พิบูลสงครามมากอันเนื่องมาจากผลของการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองในปี พ.ศ. 2481 ทำให้ไม่มีข้าราชการคนใดกล้าแสดงตัวเป็นศัตรูกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยให้ความ

⁴⁴ คูบท์ที่ 2, หน้า 54-55.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71-72.

⁴⁶ คูบท์ที่ 3, หน้า 166.

ร่วมมือด้วยดีมาตลอด ชนชั้นนำจึงไม่สร้างปัญหาให้กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะการเป็นผู้กุมอำนาจทางการเมืองการทหารแต่เพียงผู้เดียวทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถแต่งตั้งและปลดใครก็ได้ทุกเมื่อตามที่เขาต้องการ นอกจากความเกรงกลัวในตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังเป็นความหวังของข้าราชการและบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย โดยเฉพาะกลุ่มทหาร เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้กอบกู้ศักดิ์ศรีของทหารที่สูญเสียไปเมื่อคราวปรับปรุงกองทัพโดยพระยาทรงสุรเดชให้กลับคืนมาอีกครั้ง และได้ให้สถานภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคืนแก่บรรดา ส.ส. หลังจากถูกรัฐประหารโดยพระราชกฤษฎีกาของพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามมีชนชั้นนำของสังคมไทยในขณะนั้นให้การสนับสนุนอย่างแข็งขัน ทั้งจากกลุ่มทหาร, ส.ส.ประเภท 1 ที่มาจากการเลือกตั้ง และส.ส.ประเภท 2 ที่มาจากการแต่งตั้ง ทำให้การรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นไปอย่างง่ายดาย ซึ่งบทบาทดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยแบบวิธีการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนและชนชั้นนำตามความคิดของมาคิอาเวลลี⁴⁷

4.2.5 ในระหว่างปี พ.ศ.2481-2484 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงบทบาทในการคัดเลือกผู้ช่วย, ใ้ประโยชน์จากผู้ช่วย และการรักษาผู้ช่วยที่ดี ซึ่งเป็นไปตามแบบวิธีการรักษาอำนาจของมาคิอาเวลลี กล่าวคือ

หลังจากขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ.2481แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามคัดเลือกคนที่มีความสามารถจำนวนมากเพื่อมาช่วยงานในตำแหน่งต่างๆของรัฐบาล อันเป็นลักษณะของการเป็นผู้มีความสามารถในการมองเห็นได้ด้วยตนเองตามความคิดของมาคิอาเวลลี เช่นการปรับปรุงกองทัพโดยส่งทหารที่ไว้วางใจได้เข้าไปคุมกำลัง ส่งหลวงอดุลเดชจรัสไปเป็นอธิบดีกรมตำรวจ และมีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ช่วยในการบริหารราชการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐบาลที่ประกอบไปด้วยผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นที่ยอมรับของประชาชนอย่างมาก⁴⁸ บทบาท

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 164-169.

⁴⁸ เทียมจันทร์ อ่ำแหว, “บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475-2487),” หน้า 110.

ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสามารถของจอมพล ป. พิบูลสงครามในด้านการคัดเลือกและใช้ประโยชน์จากผู้ช่วยได้ดีอันเป็นแบบวิธีการรักษาอำนาจอย่างหนึ่งตามความคิดของมาคิอาเวลลี⁴⁹

ส่วนบทบาทในด้านการรักษาผู้ช่วยที่ดีให้คงความดีและมีประโยชน์ต่อผู้ปกครองได้นานๆนั้น เป็นบทบาทที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนในเรื่องการผูกพันผู้ช่วยที่ดีเข้ากับตน โดยเฉพาะหลังจากการรบนะในสงครามอินโดจีน จอมพล ป. พิบูลสงครามได้สร้างความรู้สึกผูกพันและความจงรักภักดีในหมู่ทหารและชนชั้นนำ โดยการตั้งชื่ออำเภอต่างๆในดินแดน 4 จังหวัดที่ได้คืนมาเป็นชื่อนายทหารและผู้ร่วมงาน เช่นอำเภอเมืองวรรณไวทยากร, อำเภอพรหมโยธี, อำเภออดุลเดชจรัส เป็นต้น⁵⁰ เพื่อเป็นเกียรติแก่ทหารที่ร่วมงานกับเขา รวมทั้งการสร้างอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่ทหารผู้เสียชีวิตในสงคราม การกระทำดังกล่าวมีส่วนทำให้ทหารและผู้ร่วมงานเกิดความจงรักภักดีต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นบทบาทที่เป็นไปตามแบบวิธีการรักษาผู้ช่วยที่ดีของมาคิอาเวลลี ด้วยการนึกถึงเขา ให้เกียรติเขา ทำให้เขามั่งคั่ง ผูกพันเขาเข้ากับตัวผู้ปกครอง แบ่งปันเกียรติยศและภวาระหน้าที่ให้เขา เพื่อเขาจะได้ตระหนักว่าตนจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากผู้ปกครอง. . .⁵¹

ความสามารถในการสูญเสียผู้ช่วยที่ไม่มีประโยชน์ต่อผู้ปกครองอีกต่อไปแล้วเป็นหนึ่งในแบบวิธีการใช้ประโยชน์จากผู้ช่วย ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงบทบาทในด้านนี้ออกมาให้เห็นในคราวปรับคณะรัฐมนตรี 16 ธันวาคม พ.ศ.2484 เพื่อย้ายหลวงประดิษฐมนูธรรมออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์⁵² เนื่องจากหลวงประดิษฐมนูธรรมคัดค้านการร่วมมือกับญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นไม่พอใจและจอมพล ป. พิบูลสงครามเกรงว่าจะทำให้เสียแผนการของตน จึงตัดสินใจย้ายหลวงประดิษฐออกไปจากรัฐบาล ซึ่งการกระทำดัง

⁴⁹ ดูบทที่ 3, หน้า 169-172.

⁵⁰ โปรดดูรายละเอียดใน “บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม” บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หน้า 72.

⁵¹ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, สมบัติ จันทรวงศ์, แปลและเขียนความนำ, หน้า 286. และในเรื่องการรักษาอำนาจ, หน้า 171.

⁵² โปรดดูรายละเอียดใน บทที่ 2, หน้า 78

กล่าวถือเป็นเรื่องของความสามารถในการสูญเสียผู้ช่วยที่ไม่มีประโยชน์กับตนอีกต่อไปที่ผู้ปกครองไม่ควรจะเก็บเอาไว้ตามแบบวิธีการรักษาอำนาจของมาคิอาเวลลี⁵³

4.2.6 บทบาทในการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้เกิดแก่สายตาประชาชนของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นไปตามแบบวิธีการรักษาอำนาจของมาคิอาเวลลี กล่าวคือ

ในระหว่างดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ.2481-2487 นั้น บทบาทต่างๆที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงออกมา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ดี ที่ถูกหลักการทางศีลธรรมหรือไม่ก็ตาม แต่ภาพพจน์ที่ปรากฏออกมาสู่สายตาสาธารณชนนั้นจะเป็นภาพที่ดีเสมอ สิ่งนี้คือความสามารถในการสร้างภาพพจน์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับความคิดของมาคิอาเวลลีไม่ว่าเนื้อแท้ของการกระทำจะเป็นอย่างไรก็ตาม

เริ่มต้นจากการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ.2481 ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวเชิดชูพระยาพหลพลพยุหเสนาว่าเป็นแบบอย่างของตน⁵⁴ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นไปตามแบบวิธีการของมาคิอาเวลลีที่ให้ผู้ปกครองเชิดชูและต้อนรับผู้มีคุณธรรม (virtu)⁵⁵ อันจะทำให้ภาพพจน์ของผู้ปกครองเป็นผู้มีคุณธรรม (virtu) ตามไปด้วย และพระยาพหลพลพยุหเสนาก็เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับอย่างมากในสังคมไทยสมัยนั้นว่าเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม (virtu) และมีคนให้ความเคารพนับถือมาก การเชิดชูพระยาพหลจึงเป็นสิ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับการยอมรับจากกลุ่มชนต่างๆด้วยดี ซึ่งถือเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีอย่างหนึ่ง

การกวาดล้างศัตรูทางการเมืองในปี พ.ศ.2481 ด้วยการประหารชีวิตนักโทษการเมืองถึง 18 คน รวมทั้งมีผู้ถูกสังจำคุกตลอดชีวิตและถูกปลดออกจากราชการอีกจำนวนมากนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ปฏิเสธความรับผิดชอบด้วยการโยนความรับผิดชอบให้แก่หลวงอดุลเดชจรัสว่าเป็นผู้นำคำสั่งประหารชีวิตมาให้ตนลงนาม⁵⁶ ซึ่งในความจริงแล้วการกวาดล้างดัง

⁵³ ดุบท์ที่ 3, หน้า 172.

⁵⁴ ดุบท์ที่ 2, หน้า 53.

⁵⁵ ดุบท์ที่ 3, หน้า 175.

⁵⁶ ดุบท์ที่ 2, หน้า 59.

กล่าวเป็นความต้องการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพียงแต่ปฏิเสธไม่รับว่าเป็นความตั้งใจของตนเพื่อไม่ให้ตนเองเสื่อมเสียภาพพจน์ในสายตาประชาชนเท่านั้น

การแก้ไขบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญ 2475 เมื่อปี พ.ศ. 2483 เพื่อปิดอายุการมี ส.ส. ประเภท 2 ออกไปอีก 10 ปี เป็นการกระทำที่ให้ประโยชน์ต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามโดยตรง เพราะเป็นผู้แต่งตั้ง ส.ส.ประเภท 2 ด้วยตนเอง⁵⁷ และสามารถใช้เป็นฐานสนับสนุนอำนาจในสภาผู้แทนราษฎรได้เป็นอย่างดี ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทำให้การแก้ไขบทเฉพาะกาลดังกล่าวเป็นเรื่องของสภาผู้แทนฯที่ทำการแก้ไขเอง โดยมีตนเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ซึ่งการทำเช่นนั้นจะทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่เสียภาพพจน์ว่าเป็นการกระทำเพื่อรวบอำนาจ แต่เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายที่สภาผู้แทนราษฎรอนุมัติให้เท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีกรณีตัดสินใจเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามสร้างภาพว่าเป็นการเข้าร่วมเพราะถูกบังคับและไทยไม่มีทางเลือกเลยได้ เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ต้องการให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อตนเอง เพราะก่อนหน้าที่จะเข้าร่วมกับญี่ปุ่นจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ออกประกาศให้คนไทยรักษาความเป็นกลางอย่างแข็งขันและให้คนไทยต่อสู้กับผู้รุกรานทุกชาติจนเลือดหยดสุดท้าย ด้วยการออกพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ แต่เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจเข้าร่วมกับญี่ปุ่นก็เกรงว่าจะทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาจึงสร้างภาพให้เป็นการเข้าร่วมเพราะถูกบังคับ⁵⁸ ซึ่งช่วยให้การต่อต้านในช่วงแรกยังไม่รุนแรงมากนักได้

จากบทบาทที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงออกมาทั้งสามกรณีดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการรักษาภาพพจน์ที่ดีในสายตาประชาชน อันเป็นหนึ่งในแบบวิธีการรักษาอำนาจของผู้ปกครองในความคิดของมาคิอาเวลลี ซึ่งแบบวิธีการดังกล่าวสามารถช่วยให้การรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นไปได้อย่างง่ายดายขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากความสามารถในการสร้างภาพพจน์ที่ดีที่จะลดกระแสต่อต้านให้น้อยลงนั่นเอง

⁵⁷ ดูรายละเอียดในบทที่ 2 หน้า 63.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-75.

4.3 การเปรียบเทียบการสูญเสียอำนาจ

บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วง พ.ศ.2485-2487 อันเป็นช่วงเวลาที่น่าไปสู่การสูญเสียอำนาจทางการเมืองในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2487 นั้น สามารถอธิบายเปรียบเทียบได้ด้วยความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีในเรื่องการสูญเสียอำนาจ โดยมีประเด็นที่มีความคล้ายกันและความแตกต่างกัน ซึ่งการสูญเสียอำนาจนี้เกิดจากการที่ผู้ปกครองบกพร่องเรื่องคุณธรรม (virtu) ประกอบกับการกระทำของโชครชะตา (fortuna) ในทางที่เกิดผลเสียแก่ผู้ปกครอง ดังนี้

4.3.1 การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ปรับคณะรัฐมนตรีเพื่อเอาหลวงประดิษฐมนูธรรมออกจากรัฐบาล แล้วแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น สามารถอธิบายได้ด้วยความคิดของมาคิอาเวลลีในเรื่องการยินยอมให้คนที่เราเกลียดหรือเกลียดเราได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ กล่าวคือ

การปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อ 15 ธันวาคม 2484 เพื่อเอาหลวงประดิษฐมนูธรรมออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แล้วแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์นั้น เนื่องมาจากหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่เห็นด้วยกับจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ตัดสินใจร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิดและได้คัดค้านอย่างรุนแรง⁵⁹ ด้วยการคาดการณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่าการย้ายหลวงประดิษฐมนูธรรมไปเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์จะเป็นตำแหน่งที่ทำให้หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองหรือดำเนินการต่อต้านการทำงานของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อีก เนื่องจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์เป็นตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองการบริหารราชการแผ่นดิน

การสูญเสียอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นเริ่มจากการเสียตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ 24 กรกฎาคม 2487 และเสียตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเมื่อ 24 สิงหาคม 2487.

⁵⁹ ดูรายละเอียดใน บทที่ 2, หน้า 78.

แต่การตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในครั้งนั้นถือเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาด และเกิดผลที่อยู่นอกเหนือไปจากการคาดการณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือเป็นการคาดการณ์ไม่ถึงว่าการย้ายหลวงประดิษฐมนูธรรมไปเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ จะเป็นการเปิดโอกาสให้หลวงประดิษฐมนูธรรมมีเวลาทำงานต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มากขึ้น เพราะถึงแม้ว่าผู้สำเร็จราชการแผ่นดินฯจะไม่มีอำนาจทางการเมือง แต่ก็เป็นที่สูงศักดิ์ และทำให้ไม่มีใครมายุ่งเกี่ยวหรือรบกวนการทำงานของหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงได้รวบรวมกำลังจัดตั้งเป็นขบวนการเสรีไทยขึ้น เพื่อต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงคราม และกองทัพญี่ปุ่นอย่างได้ผลมาโดยตลอด นอกจากนี้ยังได้ทำการชักชวนกลุ่มอำนาจต่างๆ เข้ามาร่วมต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อย่างมากมายอีกด้วย⁶⁰

การเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินฯของหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นอันตรายเป็นต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างชัดเจน เมื่อคราวที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแพ้มติดสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ 24 กรกฎาคม 2487 โดยหวังว่าจะได้รับเลือกให้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง⁶¹ แต่ความคาดหวังของจอมพล ป. พิบูลสงครามกลับพลิกผัน เมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาไม่ยอมรับใบลาออกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และได้ลาออกจากการเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินฯเมื่อ 31 กรกฎาคม 2487 ทำให้เหลือหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินฯอยู่เพียงผู้เดียว หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงได้ใช้อำนาจผู้สำเร็จราชการแผ่นดินฯที่ตนมีอยู่รับใบลาออกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และริบแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่⁶² ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสูญเสียอำนาจไปจริงๆตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ดูรายละเอียดเรื่องการทำงานของขบวนการเสรีไทยในการต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงครามและกองทัพญี่ปุ่นได้ใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2481-2482.

⁶⁰ ดูบทที่ 2, หน้า 84-86.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 90.

จากกรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการคาดการณ์ที่ผิดพลาดของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ประเมินสถานการณ์ข้างหน้าผิดไป ในการแต่งตั้งหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินฯ เพราะถึงแม้ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินฯจะไม่มีอำนาจในรัฐบาล แต่ก็มีผลต่อการลาออกและการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และผลดังกล่าวก็ส่งผลเสียต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามทันทีที่หลวงประดิษฐมนูธรรมมีโอกาส เมื่อรับใบลาออกของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้วรีบแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่มาแทน อันทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องเสียอำนาจไป ซึ่งสามารถอธิบายเปรียบเทียบกับความคิดของมาคิอาเวลลีได้ว่า นั่นคือการคาดการณ์ที่ผิดพลาดของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ยินยอมให้หลวงประดิษฐมนูธรรมซึ่งเป็นบุคคลที่จ้องจะล้มล้างจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ⁶³ คือผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ ตามความต้องการของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลเพื่อเอาหลวงประดิษฐมนูธรรมออกจากคณะรัฐมนตรี เพราะนอกจากจะเปิดโอกาสให้หลวงประดิษฐ์ทำการต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อย่างสะดวกแล้ว ในทันทีที่หลวงประดิษฐ์มีโอกาส เขาก็ได้กระทำการช่วงชิงอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลสงครามไปโดยการแต่งตั้งคนอื่นขึ้นมาแทน ประเด็นนี้เองที่สามารถกล่าวภายใต้กรอบของมาคิอาเวลลีได้ว่าเป็นความผิดพลาดของจอมพล ป. พิบูลสงครามและนำไปสู่การสูญเสียอำนาจในที่สุด

4.3.2 ในช่วงก่อนการสูญเสียอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น พบว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามหลงเชื่อคำประจบสอพลอของลูกน้องโดยไม่ได้ตรวจสอบด้วยตนเองอย่างรอบคอบเสียก่อน อันเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การสูญเสียอำนาจตามความคิดของมาคิอาเวลลีในเรื่องการมีที่ปรึกษาที่ประจบสอพลอ กล่าวคือ

จากการศึกษาบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง พบว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามมีพฤติกรรมในการบริหารราชการที่เปลี่ยนไป คือหลงเชื่อคำสรรเสริญเยินยอและประจบสอพลอจากลูกน้อง เช่น หลวงสารานุประพันธ์ และพระราชธรรมนิเทศ เป็นต้น⁶⁴ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าสิ่งที่ตน

⁶³ ดูบทที่ 3, หน้า 129.

⁶⁴ ดูบทที่ 2, หน้า 88-89.

ทำไปนั้นถูกต้องทุกอย่าง จึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขนโยบายต่างๆได้ตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และนำไปสู่ความผิดพลาดในการบริหารราชการจนต้องสูญเสียอำนาจไปในปี 2487

การหลงเชื่อคำประจบสอพลอจากลูกน้องของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นถือเป็นข้อผิดพลาดประการสำคัญที่นำไปสู่การสูญเสียอำนาจ และเป็นสิ่งที่ตรงกับความคิดของ มาคิอาเวลลีในเรื่องการมีที่ปรึกษาที่ประจบสอพลอ⁶⁵ ที่ทำให้ผู้ปกครองต้องสูญเสียอำนาจไปได้ เนื่องจากการเชื่อที่ปรึกษาหรือลูกน้องมากเกินไปนั้นจะทำให้ที่ปรึกษาที่ดีกลายเป็นที่ปรึกษาที่เลว คือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของผู้ปกครอง และผู้ปกครองที่ปล่อยให้ที่ปรึกษาเป็นเช่นนั้นได้ ก็เพราะผู้ปกครองรับฟังคำปรึกษาจากที่ปรึกษาโดยไม่ไตร่ตรองด้วยสติปัญญาของตนเองเสียก่อน ประกอบกับชนชั้นนำในกลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มถอนตัวออกจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นับตั้งแต่หลวงประดิษฐมนูธรรม, กลุ่มผู้นำทหารเรือ จนถึงหลวงอดุลเดชจรัส เพราะสถานการณ์สงครามที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชนชั้นนำเหล่านี้เริ่มเห็นผลเสียจากการเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่น จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงตกอยู่ในสภาพโดดเดี่ยว ไม่มีที่ปรึกษาที่ดี เหลืออยู่แต่คนที่ด้อยความสามารถและพวกประจบสอพลอตั้งที่กล่าวมาแล้ว นำมาสู่การถูกหลอกโดยที่ปรึกษาและความตกต่ำของผู้ปกครองจนต้องสูญเสียอำนาจไป แบบวิธีการเรื่องที่ปรึกษาจึงเป็นแบบวิธีการที่สามารถอธิบายความผิดพลาดในการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ทำให้เขาต้องสูญเสียอำนาจไปในปี 2487

4.3.3 การยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยเพื่อรักษาความเข้มแข็งทางการเมืองภายในประเทศนั้น สามารถอธิบายด้วยความคิดของมาคิอาเวลลีได้ว่าเป็นความผิดพลาดที่เกิดจากการนำเอาองค์ความรู้ต่างชาติเข้ามาบริหารจัดการความยุ่งยากภายในรัฐของตน กล่าวคือ

ภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นเมื่อเดือนธันวาคม 2484⁶⁶ แล้ว ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในรัฐบาล โดยมีผู้ที่ไม่เห็นด้วยที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด สภาพเช่นนั้นแสดงให้เห็นว่าความเข้ม

⁶⁵ ดุบพที่ 3, หน้า 142-143.

⁶⁶ ดุบพที่ 2, หน้า 76.

แข็งทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามกำลังลดลง จากเดิมที่เคยกุมอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาดโดยไม่มีใครกล้าต่อต้าน⁸⁷ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป คือความเข้มแข็งทางการเมืองภายในลดน้อยลงประกอบกับการถูกบีบบังคับจากญี่ปุ่น ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ⁸⁸ เพื่อร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด การตัดสินใจครั้งนั้นทำให้ทหารญี่ปุ่นกว่า 50,000 คนเข้ามาตั้งฐานทัพอยู่ในประเทศไทย ซึ่งการเข้ามาของญี่ปุ่นครั้งนี้นั้น จุดประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของจอมพล ป. พิบูลสงครามนอกจากกลัวว่าญี่ปุ่นจะปลดอาวุธทหารไทยแล้วตั้งฝ่ายตรงข้ามขึ้นมาแทนแล้ว ยังเป็นการทำเพื่อเรียกเอาความเข้มแข็งทางการเมืองภายในกลับคืนมาสู่ตนเองอีกครั้งหนึ่งภายใต้การสนับสนุนของกองทัพญี่ปุ่นที่ตั้งอยู่ในแผ่นดินไทย

การตัดสินใจดังกล่าวได้นำมาสู่ความยุ่งยากของจอมพล ป. พิบูลสงครามในภายหลัง เพราะถึงแม้จอมพล ป. พิบูลสงครามจะสามารถเรียกเอาความเข้มแข็งทางการเมืองภายในกลับคืนมาได้บ้าง แต่ก็ไม่ใช่ความเข้มแข็งภายใต้การควบคุมของตนเองอย่างแท้จริง เพราะยังมีกองทัพญี่ปุ่นที่มีความเข้มแข็งมากกว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ และเป็นสิ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องตกอยู่ภายใต้กองทัพญี่ปุ่นตั้งแต่นั้นมา ไม่ว่าญี่ปุ่นจะต้องการอะไร จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่สามารถปฏิเสธได้” และนำไปสู่การต่อต้านและการเสื่อมความนิยมจาก

⁸⁷ ฎบทที่ 2, หน้า 77.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน.

ความเข้มแข็งทางการเมืองภายในประเทศของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ลดลง หลังจากจอมพล ป. พิบูลสงครามอนุญาตให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 และการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นได้ก่อให้เกิดปัญหาภายในประเทศอย่างรุนแรง โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ จนเกิดการแตกแยกภายในรัฐบาล เป็นผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามหาวิธีสร้าง ความเข้มแข็งทางการเมืองภายในให้กลับคืนมาดังเดิม ซึ่งการตัดสินใจร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิดก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถสร้าง ความเข้มแข็งทางการเมืองภายในประเทศได้มากขึ้น.

“สิ่งที่ญี่ปุ่นต้องการและทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องเดือดร้อนในภายหลังก็นั้นก็คือ การขอกู้เงินจากรัฐบาลไทย และการผูกขาดการนำเข้าและส่งออกของไทย อันนำไปสู่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำจนประชาชนเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า และการเสื่อมความนิยมในที่สุด.

ประชาชนจนกระทั่งเสียอำนาจไป ซึ่งลักษณะดังกล่าวสามารถเปรียบเทียบกับความคิดของ มาคิอาเวลลีได้อย่างชัดเจน ในประเด็นของการนำเอากองกำลังต่างชาติเข้ามาแก้ไขความยุ่งยาก ภายในรัฐ ซึ่งจะนำมาสู่ความยุ่งยากแก่ผู้ปกครองในภายหลัง⁶⁹ เพราะชัยชนะที่ได้มาโดยการช่วยเหลือของต่างชาตินั้นไม่ใช่ชัยชนะที่แท้จริง และผู้ปกครองจะต้องตกเป็นทาสของต่างชาติตลอดไป เนื่องจากกองกำลังต่างชาติจะไม่มีวันเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองสร้างความเข้มแข็งมากไปกว่าที่เขา ต้องการได้อย่างแน่นอน

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องตกอยู่ภายใต้ดุลยพินิจของญี่ปุ่น นอกจากจะทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ใช่ผู้มีอำนาจที่แท้จริงในประเทศไทยแล้ว ฝ่ายตรงข้ามที่จ้องจะโค่นล้ม จอมพล ป. พิบูลสงครามยังสามารถดำเนินการต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างได้ผลมา ตลอด และพวกเขาก็ทำสำเร็จเมื่อสามารถทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามพ้นจากตำแหน่งได้ใน เดือนกรกฎาคม 2487 ซึ่งสาเหตุแห่งการสูญเสียอำนาจประการหนึ่งตามความคิดของมาคิอาเวลลี นั้นมาจากการนำเอากองกำลังต่างชาติเข้ามาในรัฐ ซึ่งได้สร้างความยุ่งยากจนทำให้เสียอำนาจไป ในที่สุด

4.3.4 ความยากลำบากทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการเข้าสู่สงครามและการร่วมมือ กับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด ประกอบกับความเดือดร้อนของประชาชนจากการเกณฑ์แรงงานไปสร้าง เพชรบูรณ์ ตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีผลทำให้ประชาชนเสื่อมความนิยมและ เกียรติซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งในความคิดของมาคิอาเวลลีที่ นำไปสู่การสูญเสียอำนาจของผู้ปกครอง กล่าวคือ

หลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามลงนามเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิดและ กองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยแล้ว ผลที่ตามมาคือภาวะเศรษฐกิจของไทยตกต่ำ อย่างรุนแรง เนื่องจากไทยไม่สามารถค้าขายกับใครได้นอกจากญี่ปุ่น ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่ไทย เสียเปรียบแต่ฝ่ายเดียว นอกจากนี้การขอกู้เงินของกองทัพญี่ปุ่นจากรัฐบาลไทยจำนวนมหาศาล

⁶⁹ ดูบทที่ 3, หน้า 133.

นั้นยังมีผลทำให้เกิดปัญหาเงินเฟ้ออย่างรุนแรง⁷⁰ และได้สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนทั่วประเทศอย่างมาก ความเดือดร้อนจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ประชาชนเริ่มไม่เห็นด้วยกับแนวทางของจอมพล ป. พิบูลสงครามและเริ่มเสื่อมความนิยมเรื่อยมา ความนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามตกต่ำมากขึ้นไปอีกเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศสร้างเพชรบูรณ์เป็นฐานทัพ⁷¹ และจำเป็นต้องเกณฑ์แรงงานไปสร้างโครงการดังกล่าวเป็นจำนวนมาก แต่จากสภาพพื้นที่ทุรกันดารของเพชรบูรณ์ทำให้แรงงานที่ถูกเกณฑ์ไปต้องเจ็บป่วยล้มตายลงเป็นจำนวนมาก นำมาสู่ความโกรธแค้นจากประชาชนอย่างรุนแรงที่ถูกหลอหลอนของพวกเขาคือต้องไปตายด้วยโครงการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเป็นสภาพที่ความนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามตกต่ำมากที่สุด โดยแปรเปลี่ยนจากความนิยมเป็นความเกลียดชังในตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ลักษณะดังกล่าวสามารถอธิบายเปรียบเทียบกับความคิดของมาคิอาเวลลีได้อย่างชัดเจน ในประเด็นของการเสื่อมความนิยมและการเป็นที่เกลียดชังโดยประชาชน⁷² อันเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การสูญเสียอำนาจของผู้ปกครองได้ ซึ่งเป็นลักษณะที่คล้ายกันกับบทบาทที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงออกมาในช่วงหลังจากเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด และเป็นความผิดพลาดประการหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องหมดอำนาจได้

4.3.5 การวางตัวเป็นกลางในช่วงแรกของสงครามโลกครั้งที่สอง (ปี พ.ศ.2484) ของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น เมื่ออธิบายด้วยความคิดของมาคิอาเวลลีแล้วไม่ถือว่าเป็นความผิดพลาดของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่นำไปสู่การสูญเสียอำนาจแต่อย่างใด กล่าวคือ

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามวางตัวเป็นกลางในช่วงแรกของสงครามโลกครั้งที่สองนั้น เป็นไปเนื่องจากว่าทั้งสองประเทศคู่สงครามคือ อังกฤษและญี่ปุ่นต่างก็เป็นประเทศที่มีอำนาจทางทหารมากกว่าไทย และในขณะนั้นสถานการณ์ของสงครามก็ยังไม่มีความจำเป็นที่จะบังคับให้ไทยต้องเลือกว่าจะเข้าข้างใครต่อด้านใคร เหตุการณ์ในช่วงดังกล่าวเมื่ออธิบายด้วยความคิด

⁷⁰ ดูรายละเอียดความเดือดร้อนของประชาชนจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและเงินเฟ้อได้ใน บทที่ 2, หน้า 81. และใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย, หน้า 244.

⁷¹ ดูบทที่ 2, หน้า 86-88.

⁷² ดูบทที่ 3, หน้า 139-140.

ของมาคิอาเวลลีในเรื่องการวางตัวระหว่างสงครามแล้ว พบว่ามาคิอาเวลลีสอนให้ผู้ปกครองพยายามหลีกเลี่ยงในการเข้าร่วมกับผู้ที่อำนาจมากกว่าตน เพราะจะทำให้ผู้ปกครองต้องตกอยู่ภายใต้ดุลยพินิจของเขาได้ ดังนั้นการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่เข้าร่วมกับใครในขณะนั้นก็ เป็นไปตามคำสอนของมาคิอาเวลลีคือไม่เข้าร่วมกับผู้ที่อำนาจมากกว่าตน และไม่ถือเป็นข้อผิดพลาดของจอมพล ป. พิบูลสงครามแต่อย่างใด เพราะขณะนั้นยังไม่มีควมจำเป็นบีบบังคับให้ไทยต้องเลือก และจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่ต้องการนำประเทศไทยเข้าไปอยู่ภายใต้ดุลยพินิจของชาติอื่น

ต่อมาคือในช่วงปลายปี 2484 สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป คือกองทัพญี่ปุ่นได้บุกถึงประเทศไทย และบังคับให้ไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงตกใจที่จะเข้าร่วมกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด การตัดสินใจครั้งนี้เมื่อมองด้วยความคิดของมาคิอาเวลลีแล้ว ถือว่าเป็นไปตามแบบวิธีการวางตัวระหว่างสงคราม เพราะถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะมีอำนาจมากกว่าไทย และไทยได้หลีกเลี่ยงที่จะเข้าร่วมด้วยในตอนแรก แต่นั่นก็เป็นเพราะสถานการณ์ในตอนแรกยังไม่บีบบังคับให้ไทยต้องตัดสินใจเลือก แต่ต่อมามาสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปคือญี่ปุ่นเป็นฝ่ายได้เปรียบและประเทศไทยก็ไม่สามารถต่อสู้กับญี่ปุ่นได้ เมื่อญี่ปุ่นบีบบังคับให้ไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตร ดังนั้นการตัดสินใจเข้าร่วมกับญี่ปุ่นซึ่งมีอำนาจมากกว่าไทยในปลายปี 2484 จึงเป็นไปตามแบบวิธีการของมาคิอาเวลลีอย่างชัดเจน จากคำสอนที่ให้ผู้ปกครองพยายามหลีกเลี่ยงการเข้าร่วมกับผู้ที่อำนาจมากกว่าตน ยกเว้นเมื่อความจำเป็นบีบบังคับ⁷³ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการตัดสินใจเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในช่วงหลังของสงครามนี้เป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะทำได้ ด้วยเหตุผลของความจำเป็นที่เปลี่ยนแปลงไปและผู้ปกครองที่แท้จะต้องมีความยืดหยุ่นที่จะปรับใช้แบบวิธีการให้เหมาะสมกับความจำเป็นที่เปลี่ยนแปลงไปให้ได้

บทบาททางการเมืองในระหว่างสงครามของจอมพล ป. พิบูลสงครามทั้งสองครั้งที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นการแสดงบทบาทที่มีความคล้ายคลึงกับแบบวิธีการวางตัวในระหว่างสงครามของผู้ปกครองมาก และถึงแม้จอมพล ป. พิบูลสงครามจะสูญเสียอำนาจไปด้วยผลของสงครามโลก แต่ในความคิดของมาคิอาเวลลีจะไม่ถือว่าการตัดสินใจระหว่างสงครามของจอมพล

⁷³ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, สมบัติ จันทรวงศ์, แปลและเรียบเรียงความนำ, หน้า 279. และดูเรื่องการรักษาอำนาจในบทที่ 3 ประกอบด้วย.

ป. พิบูลสงครามนั้นเป็นความผิดพลาดที่นำไปสู่การสูญเสียอำนาจแต่อย่างใด เพราะการตัดสินใจทั้งสองครั้งนั้นได้พิจารณาจากสถานภาพของคู่สงครามและความจำเป็นของสถานการณ์ อันเป็นไปตามแบบวิถีการของมาคิอาเวลลีโออย่างครบถ้วน

4.3.6 การสูญเสียอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในปี 2487 นั้นเป็นสิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่สามารถฝัน/คำนวณ หรือแก้ไขได้ ซึ่งเปรียบเสมือนความรุนแรงของสายน้ำที่เชี่ยวกรากที่ถาโถมเข้าเล่นงานผู้ปกครองตามความคิดของมาคิอาเวลลีโอว่าด้วยเรื่องของโชคชะตา (fortuna) กล่าวคือ

การสูญเสียอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในปี 2487 นั้น นอกจากความผิดพลาดเรื่องการแต่งตั้งหลวงประดิษฐไพเราะตำแหน่งสำคัญ คือ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์, การนำกองกำลังต่างชาติ คือ ญี่ปุ่น เข้ามาในรัฐ อันเป็นผลทำให้เป็นที่เกลียดชังของประชาชน เช่น ความเดือดร้อนจากเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดจากสงครามและการเกณฑ์แรงงานประชาชนไปสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ และการหลงเชื่อคำประจบสอพลอจากที่ปรึกษา เช่น หลวงสารานุประพันธ์แล้ว สาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดความผิดพลาดต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็คือการเกิดขึ้นของสงครามโลกครั้งที่สองที่ขยายผลการสู้รบเข้าสู่ประเทศไทย เพราะก่อนหน้านี้ญี่ปุ่นจะเข้ามาในไทย ถือได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความมั่นคงในอำนาจและมีความนิยมสูงมาก แต่เมื่อญี่ปุ่นบุกเข้ามาโดยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่อาจปฏิเสธหรือต่อต้านได้นั้น สถานภาพของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป และนำไปสู่การเกิดความผิดพลาดประการต่างๆข้างต้น

การถูกญี่ปุ่นบีบบังคับให้เข้าร่วมสงครามโลกนั้นถือเป็นสิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่สามารถฝ่าฝันได้ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องยินยอมตามคำขอของญี่ปุ่น ซึ่งนำมาสู่การแตกแยกในรัฐบาลและปัญหาต่างๆที่ทำให้ประชาชนเดือดร้อนจนนำไปสู่การหมดอำนาจในที่สุด แม้จอมพล ป. พิบูลสงครามจะพยายามหาวิธีเอาชนะสถานการณ์นั้นด้วยวิธีการต่างๆ แต่ก็ไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นได้ ลักษณะดังกล่าวเมื่ออธิบายด้วยความคิดของมาคิอาเวลลีโอจะพบว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยการเล่นงานของโชคชะตา (fortuna) และโชคชะตา (fortuna) ที่เข้ามานี้ก็

มีความรุนแรงเปรียบเสมือนกับสายน้ำที่เชี่ยวกรากที่ยากแก่การต้านทานได้⁷⁴ แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามจะเป็นผู้ปกครองที่มีคุณธรรม (virtu) และพยายามนำเอาคุณธรรม (virtu) เข้ามาแก้ไขความรุนแรงของโชคชะตา (fortuna) อย่างสุดความสามารถก็ตาม เขาก็ไม่สามารถเอาชนะกระแสน้ำอันเชี่ยวกรากที่โถมกระหน่ำอย่างไม่ยอมหยุดยั้งได้ จนกระทั่งต้องสูญเสียอำนาจไปในที่สุด

เหตุที่กล่าวว่าการสูญเสียอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นไปเพราะถูกโชคชะตา (fortuna) เล่นงานอย่างรุนแรงนั้นก็เพราะว่า ถ้าหากไม่มีสงครามโลกเกิดขึ้นในแผ่นดินไทย จอมพล ป. พิบูลสงครามก็อาจจะไม่ต้องประสบกับปัญหาต่างๆจนทำให้เขาต้องสูญเสียอำนาจไป นอกจากนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามก็อาจจะใช้คุณธรรม (virtu) เพิ่มพูนความยิ่งใหญ่ของตนเองให้มีมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ก็ได้ แต่เมื่อสงครามโลกขยายตัวเข้ามาสู่เมืองไทย สถานภาพของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่อาจต้านทานได้ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ว่า นั่นคือความรุนแรงของโชคชะตา (fortuna) ที่โถมกระหน่ำเข้าเล่นงานจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนนำไปสู่การสูญเสียอำนาจในปี 2487 และโชคชะตา (fortuna) ดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่รุนแรงเกินกว่าที่คุณธรรม (virtu) ในตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามจะต้านทานหรือแก้ไขให้ดีขึ้นได้ สาเหตุจากโชคชะตา (fortuna) นี้ถือว่าสำคัญที่สุดและนำไปสู่ความผิดพลาดประการต่างๆที่ได้ศึกษามาก่อนหน้านี้ทั้งหมด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁴ คุปทที่ 3, หน้า 195-196.

4.4 การเปรียบเทียบการเมือง

จากการศึกษาความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีและบทบาททางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พบว่าการเมืองในความคิดของมาคิอาเวลลีกับการเมืองที่แสดงผ่าน บทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงพ.ศ.2475-2487 นั้น มีประเด็นที่มีลักษณะคล้ายคลึง กันและมีความแตกต่างที่สำคัญ ดังนี้

4.4.1 การเมืองของมาคิอาเวลลีและการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความ คล้ายคลึงกันในประเด็นของการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสภาพที่เป็นอยู่จริงมากกว่าที่จะ ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบของสิ่งที่ควรจะเป็น ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับผลสำเร็จ มากกว่าวิธีการที่จะได้ในกรณีปฏิบัติ กล่าวคือ

มาคิอาเวลลีได้สร้างความคิดทางการเมืองของตนบนพื้นฐานของสภาพความเป็นจริง ในสังคมมนุษย์ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญว่าการกระทำทางการเมืองต่างๆจะต้องเป็นสิ่งที่ดีงาม หรือเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักทางศีลธรรมหรือศาสนา เนื่องจากมาคิอาเวลลีเห็นว่าโลกของการ เมืองกับโลกของศาสนานั้นแยกออกเป็นคนละส่วนกัน และการเมืองก็เป็นสิ่งที่มีความถูกต้องของ ตนเองซึ่งเป็นคนละหลักกับศาสนา ความคิดของมาคิอาเวลลีนั้นคล้ายกับสิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงออกมาคือ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในช่วง พ.ศ.2475-2487 โดยการเลือกใช้วิธีการต่างๆที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของสถานการณ์ ขณะต่างๆอยู่เสมอ และไม่สนใจว่าวิธีการนั้นๆจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือดีงามตามหลักการทาง ศีลธรรมหรือศาสนาหรือไม่

การกระทำทางการเมืองในความคิดของมาคิอาเวลลีจะไม่มีข้อจำกัดว่าผู้ปกครองจะ เลือกใช้วิธีการใดได้บ้าง ไม่ว่าวิธีการนั้นๆจะเต็มไปด้วยความทารุณโหดร้าย, การตรึงมัดลี้ภัย, การทรยศหักหลัง หรือการหลอกลวงใดๆ ฯลฯ หากว่าสิ่งนั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับสิ่งที่ เป็น อยู่จริงหรือจำเป็นกับสถานการณ์ในขณะนั้น ผู้ปกครองก็จำเป็นต้องทำ เพราะการกระทำตาม แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้ผู้ปกครองสามารถประสบความสำเร็จทางการเมือง ทั้งการได้มาและ การรักษาอำนาจทางการเมืองเอาไว้ เนื่องจากหลักศีลธรรมที่ถูกนำมาใช้อย่างเคร่งครัดในทางการ

เมืองนั้น จะเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถขึ้นสู่อำนาจหรือไม่สามารถรักษาอำนาจได้ เพราะในท่ามกลางการแข่งขันหรือแย่งชิงทางการเมือง นั้นจะไม่มีใครที่ปฏิบัติต่อฝ่ายตรงข้ามด้วยการยึดปฏิบัติตามหลักศีลธรรมอย่างเคร่งครัด ทำให้ผู้ยึดถือหลักการทางศีลธรรมตลอดเวลาต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบต่อฝ่ายตรงข้ามได้ ซึ่งสภาพเช่นนั้นไม่ใช่สิ่งที่มาคิอาเวลลีต้องการให้เกิดขึ้น ในความคิดทางการเมืองของเขา

ขณะเดียวกันบทบาททางการเมืองที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงออกมาก็ได้แสดงออกถึงการกระทำทางการเมืองที่สอดคล้องกับสภาพหรือสิ่งที่เป็นอยู่จริงในขณะนั้นๆ อยู่เสมอ โดยไม่มีหลักการตายตัวว่าสิ่งที่จะกระทำนั้นจะถูกต้องหรือดั่งงามตามที่ควรจะเป็นหรือไม่ เมื่อใดที่สามารถกระทำสิ่งที่สอดคล้องกับหลักของความดีงามได้โดยไม่เกิดความเสียหายต่ออำนาจของตน จอมพล ป. พิบูลสงครามก็จะทำ แต่ถ้าเมื่อใดที่ไม่สามารถทำให้ถูกหลักการของความดีงามได้ เนื่องจากหากทำเช่นนั้นแล้วจะเกิดผลเสียต่ออำนาจของตน จอมพล ป. พิบูลสงครามก็จะงดเว้นการใช้หลักการทางศีลธรรม และหันไปทำในสิ่งที่ผิดหรือไม่สอดคล้องกับหลักของศีลธรรม แทน เช่น การใช้ความทารุณโหดร้าย, การไม่รักษาสัญญา, การไม่เคารพกติกาของสังคม หรือการเอาวัดเอาเปรียบผู้อื่น เป็นต้น

มาคิอาเวลลีได้เน้นถึงคุณสมบัติของคุณธรรม (virtu) ที่สามารถยืดหยุ่นและปรับตัวได้ตามสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้ปกครองประสบความสำเร็จทางการเมืองอยู่เสมอ สิ่งนี้เมื่อมองในอีกมุมมองหนึ่งจะพบว่าผู้ปกครองสามารถใช้วิธีการอะไรก็ได้ จะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามหลักของความดีงามหรือไม่ก็ตาม ขอให้วิธีการที่จะนำมาใช้นั้นสามารถทำให้ผู้ปกครองได้รับชัยชนะทางการเมืองหรือประสบความสำเร็จได้ก็เพียงพอแล้ว เจอนโซดังกล่าวหมายถึงการที่เขาให้ความสำคัญกับผลสำเร็จมากกว่าวิธีปฏิบัติ ซึ่งคล้ายคลึงกับการกระทำทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่สามารถเลือกหรือปรับเปลี่ยนวิธีการที่จะใช้ทางการเมืองได้ตลอดเวลา หลักเกณฑ์ในการเลือกใช้วิธีการใดๆ นั้นจะให้ความสำคัญว่า วิธีการนั้นสามารถทำให้ผู้ปกครองได้รับชัยชนะทางการเมืองได้หรือไม่ ถ้าได้ เขาก็พร้อมที่จะทำเสมอ โดยไม่สนใจว่าวิธีการที่ใช้จะเป็นสิ่งที่ดีงามหรือถูกต้องตามหลักทางศีลธรรมหรือไม่

ดังนั้นประเด็นเรื่องการให้ความสำคัญกับผลสำเร็จทางการเมืองมากกว่าวิธีการปฏิบัติ จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความคล้ายคลึงกันในการเปรียบเทียบการเมืองจากการศึกษาความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีกับบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ได้รับจากการศึกษาคั้งนี้

4.4.2 การเมืองของมาคิอาเวลลีและการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความคล้ายคลึงกัน ในประเด็นของการดำเนินการทางการเมืองภายใต้กรอบแนวคิดเรื่อง“เหตุผลแห่งรัฐ” หรือ *Reason of the State* กล่าวคือ

มาคิอาเวลลีได้สร้างแนวคิดทางการเมืองด้วยการให้ความสำคัญกับการดำเนินการทางการเมืองเพื่อการดำรงอยู่ของรัฐ อันเป็นหลักทางการเมืองในแนวทางเดียวกับแนวคิดเรื่อง “เหตุผลแห่งรัฐ”⁷⁶ เหมือนเช่นที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงออกมาในระหว่างพ.ศ.2475-2487 ที่การกระทำต่างๆล้วนแต่เป็นไปเพื่อการดำรงอยู่ของรัฐทั้งสิ้น

ความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีไม่มีหลักปฏิบัติที่เป็นสูตรสำเร็จว่าผู้ปกครองควรจะต้องทำ หรือควรจะรักษาความดีงามหรืออุดมการณ์ไว้เหนือสิ่งอื่นใด จากประเด็นที่ว่าวิธีการไม่ใช่สิ่งสำคัญเท่ากับผลสำเร็จนั้น ได้นำไปสู่การอธิบายถึงผลสำเร็จที่สำคัญที่สุดนั่นก็คือการทำอย่างไรก็ได้เพื่อให้รัฐยังคงสภาพเป็นรัฐอยู่เสมอ ดังนั้นในเนื้อหาของความคิดของมาคิอาเวลลีจึงสามารถพลิกแพลงการใช้แบบวิธีการเพื่อการเอาชนะฝ่ายตรงข้ามและเพื่อการดำรงอยู่ของรัฐในทุกๆขั้นตอนทางการเมือง ซึ่งการเลือกใช้วิธีการใดนั้นจะขึ้นอยู่กับคุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครองที่จะพิจารณาว่าวิธีการใดที่เหมาะสมที่สุดในการที่จะทำให้รัฐสามารถคงสถานภาพอยู่ได้โดยไม่ล่มสลายลงไป

เหตุผลแห่งรัฐ เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับรัฐบาลคณะราษฎรในขณะนั้น ซึ่งยังคงอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากระบอบการปกครองแบบเก่า มาสู่การสถาปนาระบอบการปกครองแบบใหม่ เพื่อให้การปกครองของคณะราษฎรมั่นคงเข้มแข็ง ด้วยการทำลายระบอบเก่าลงไป ทั้งในการลดอำนาจของสถาบันกษัตริย์และพระราชวงศ์, ค่านิยมและประเพณีทางการเมือง

⁷⁶ ดูบทที่ 3, เรื่อง “การเมือง”, หน้า 122-123 ประกอบด้วย.

ที่เคยเป็นมา ดังนั้นระบอบการปกครองแบบใหม่, ความเข้มแข็งของรัฐบาลคณะราษฎร และ ความมั่นคงของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง จึงแทบจะกลายเป็นเรื่องเดียวกันอย่างแยกจากกัน ไม่ได้

บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่แสดงออกมาในระหว่างพ.ศ.2475-2487 ได้แสดงถึงหลักการของเหตุผลแห่งรัฐเช่นเดียวกับที่มีอยู่ในความคิดของมาคิอาเวลลี เนื่องจากการดำเนินการทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นจะมีการนำเอาวิธีการต่างๆมาใช้ในหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อเป้าหมายสูงสุดทางการเมือง นั่นก็คือเพื่อการดำรงอยู่ของรัฐ อันเป็นหลักที่สำคัญมากกว่าสิ่งอื่นใด เช่น การปราบกบฏบรรดา, การปราบปรามอำนาจเก่า, การวางตัวเป็นกลาง และการประกาศใช้รัฐนิยม เป็นต้น หลักการดำรงอยู่ของรัฐนี้จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความคล้ายคลึงกันในการคิดของมาคิอาเวลลีและในบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้

4.4.3 มาคิอาเวลลีและจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความคล้ายคลึงกันในประเด็นของการประสานประโยชน์ของรัฐกับประโยชน์ของผู้ปกครองเข้าเป็นประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ

ความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีได้เน้นถึงเรื่องการดำรงอยู่ของรัฐเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันกับที่รัฐดำรงอยู่ ผู้ปกครองก็จะต้องได้รับประโยชน์โดยสามารถคงสถานภาพอยู่ต่อไปได้พร้อมๆกันด้วย จากการศึกษาความคิดของมาคิอาเวลลีไม่พบว่ามีเนื้อหาส่วนใดที่สอนให้ผู้ปกครองรักษาประโยชน์ของรัฐเหนือกว่าประโยชน์ของตน แต่หลักการที่พบมากที่สุดก็คือการทำให้ผู้ปกครองมีสถานภาพที่เข้มแข็งอันจะทำให้ผู้ปกครองสามารถรักษารัฐเอาไว้ได้ด้วยตนเอง สภาพดังกล่าวคือการอธิบายได้ว่าเมื่อผู้ปกครองยังคงอยู่ในอำนาจได้ รัฐก็ยังดำรงความเป็นรัฐอยู่ได้ด้วย และหากรัฐต้องล่มสลาย นั่นก็หมายถึงการสูญเสียอำนาจของผู้ปกครองนั่นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าในความคิดของมาคิอาเวลลีมีประเด็นของการประสานประโยชน์ระหว่างประโยชน์ของรัฐเข้ากับประโยชน์ของผู้ปกครองอยู่ในทุกๆขั้นตอน

บทบาททางการเมืองที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงออกมา ก็เป็นสิ่งที่แสดงถึงการประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐกับผู้ปกครอง เช่นเดียวกับที่มีอยู่ในความคิดของมาคิอาเวลลี เพราะในการแสดงออกทางการเมืองต่างๆจะพบว่าสิ่งใดที่รัฐได้ประโยชน์ จอมพล ป.

พินูลสงครามก็จะได้ประโยชน์ด้วยเสมอ ความอยู่รอดของรัฐก็หมายถึงความอยู่รอดของจอมพล ป. พินูลสงคราม เช่นในการปราบปรามศัตรูทางการเมือง ซึ่งมีผลทำให้เกิดความมั่นคงภายในรัฐนั้น ขณะเดียวกันมันก็ช่วยทำให้สถานการณ์ภาพของจอมพล ป. พินูลสงครามมีความมั่นคงมากขึ้นตามไปด้วย, การทำสงครามอินโดจีนและได้รับชัยชนะกลับมานั้น นอกจากจะทำให้รัฐได้รับความยิ่งใหญ่และเกียรติภูมิเพิ่มขึ้นแล้ว มันก็ยังมีผลในด้านการส่งเสริมสถานการณ์ภาพและความยิ่งใหญ่ของจอมพล ป. พินูลสงครามให้มากยิ่งขึ้นไปพร้อมๆกัน, การตัดสินใจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิดนั้น นอกจากจะทำได้เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศไทยถูกโจมตีจากกองทัพญี่ปุ่นซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อรัฐแล้ว ก็ยังช่วยทำให้จอมพล ป. พินูลสงครามสามารถรักษาอำนาจทางการเมืองภายในประเทศของเขาเอาไว้ได้ต่อไป

จากตัวอย่างดังกล่าวได้นำไปสู่การอธิบายว่าการเมืองในความคิดของมาคิอาเวลลีและในบทบาทที่จอมพล ป. พินูลสงครามแสดงออกมานั้น มีความคล้ายคลึงกันในประเด็นของการประสานประโยชน์ของรัฐกับประโยชน์ของผู้ปกครองให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน หรือกล่าวได้ว่าเมื่อมีเหตุผลแห่งรัฐ ก็ต้องมีเหตุผลแห่งผู้ปกครองดำเนินไปด้วยกันทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา

4.4.4 การเมืองของจอมพล ป. พินูลสงครามและมาคิอาเวลลีมีความคล้ายคลึงกันในประเด็นของการดำเนินการทางการเมืองเพื่อผลสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งภายใน กล่าวคือ

การสร้างความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีเกิดขึ้นในขณะที่ประเทศอิตาลีตกอยู่ในสภาพที่แตกแยกออกเป็นรัฐเล็กๆหลายรัฐ ขาดเอกภาพและขาดความเข้มแข็งเพียงพอที่จะต้านทานกองกำลังต่างชาติที่เข้ามายึดครองหรือมีอิทธิพลในแผ่นดินอิตาลี ความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีจึงเป็นไปในแนวทางที่สนับสนุนการให้ผู้ปกครองมีอำนาจเด็ดขาด เพื่อผลสำเร็จในการรวบรวมอิตาลีให้เป็นปึกแผ่น มีความต้องการที่จะหลุดพ้นจากการครอบงำของชาวต่างชาติ และต้องการทำให้รัฐของตนเจริญก้าวหน้าขึ้นมาอยู่ในระดับที่ทัดเทียมกับรัฐอื่นๆได้

บทบาททางการเมืองที่จอมพล ป. พินูลสงครามแสดงออกมาในระหว่างพ.ศ.2475-2487 ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน โดยในช่วงเวลานั้นประเทศไทยยังคงตกอยู่ภายใต้กระแสความคิดชาตินิยม จากการแพร่ขยายอิทธิพลของมหาอำนาจต่างๆอยู่ ทั้งจากชาติมหาอำนาจตะวันตกคืออังกฤษและฝรั่งเศส และจากชาติมหาอำนาจตะวันออกคือญี่ปุ่น แม้ว่ากระแสการล่าอาณานิคม

นิคมจะเบาบางลง แต่ความต้องการที่จะเข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทยของชาติมหาอำนาจต่างๆ ก็ยังคงมีอยู่ และเริ่มรุนแรงขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองเริ่มขยายตัวเข้ามาสูภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยไม่อยู่ในสถานะที่จะพึ่งตนเองได้ และยังคงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของต่างชาติอยู่ นอกจากนี้ก็ยังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการสถาปนาระบบอบการปกครองแบบใหม่ตามที่กล่าวไว้แล้วด้วย

หลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับอำนาจทางการเมืองภายในประเทศของตนได้แล้ว จึงได้ประกาศใช้นโยบายชาตินิยมและนโยบายสร้างชาติไทยให้เข้มแข็งเพื่อให้ไทยมีความเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศ และหลุดพ้นจากการอยู่ภายใต้อิทธิพลของต่างชาติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง ซึ่งนโยบายดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของความต้องการที่จะทำให้ไทยมีการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมและสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้โดยไม่ต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบเหมือนที่เคยเป็นมาอีกต่อไป

4.5 สรุปการศึกษาเปรียบเทียบ

การศึกษาเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีกับบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสรุปประเด็นต่างๆ ทั้งการขึ้นสู่อำนาจ, การรักษาอำนาจ, การสูญเสียอำนาจ และการเมืองได้ดังนี้

4.5.1. ความคิดในเรื่องการขึ้นสู่อำนาจของมาคิอาเวลลีได้ให้ความสำคัญกับการขึ้นสู่อำนาจโดยกองกำลังของตนเองและโดยคุณธรรม (virtu) มากที่สุด เพราะการมีกองกำลังของตนเองและการเป็นผู้มีคุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครองที่แท้นั้นจะทำให้ผู้ปกครองสามารถประสบความสำเร็จในการขึ้นสู่อำนาจได้ง่ายดายและแน่นอนกว่าการขึ้นสู่อำนาจด้วยวิธีการอื่น ซึ่งเป็นแบบวิธีการที่สามารถอธิบายการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อย่างชัดเจน เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้มีกองกำลังของตนเองจากการสร้างฐานอำนาจในกองทัพต่างๆ มาอย่างยาวนาน และเป็นบุคคลที่ถือได้ว่ามีคุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครองที่แท้ในตัว จากการเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างโดดเด่นเหนือกว่าผู้อื่นทั้งด้านสติปัญญาและความสามารถทางการทหาร ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถขึ้นสู่อำนาจได้อย่างง่ายดาย อันเป็นสิ่งที่

มีความคล้ายคลึงกันกับแบบวิธีการด้วยกองกำลังของตนเองและโดยคุณธรรม (virtu) ตามความคิดของมาคิอาเวลลี ซึ่งถือได้ว่าเป็นแบบวิธีการขั้นสูงอำนาจที่ดีที่สุดและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

4.5.2. ความคิดในเรื่องการรักษาอำนาจของมาคิอาเวลลีจะให้ความสำคัญกับความสามารถในการใช้คุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครองให้เกิดประโยชน์และเกิดผลดีต่อสถานภาพของผู้ปกครองมากที่สุด โดยคุณธรรม (virtu) จะเป็นเครื่องมือในการกำหนดหรือเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกใช้วิธีการต่างๆของผู้ปกครอง ที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆเพื่อให้ผู้ปกครองสามารถรักษาอำนาจได้นานที่สุด ดังนั้นแบบวิธีการรักษาอำนาจของมาคิอาเวลลีจึงไม่มีสูตรสำเร็จ หากแต่ต้องขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละสถานการณ์ โดยผ่านการทำงานของคุณธรรม (virtu) ที่จะเลือกวิธีที่เหมาะสมที่สุดมาใช้ ไม่ว่าวิธีการนั้นจะเป็นสิ่งที่ตั้งตามหลักความถูกต้องของศีลธรรมหรือคานาหรือไม่ก็ตาม ซึ่งลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกับสิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงออกเพื่อการรักษาอำนาจของเขา เพราะในระหว่างการอยู่ในอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น พบว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้วิธีการต่างๆมากมายและหลากหลายตามแต่ความจำเป็นของสถานการณ์ในขณะต่างๆ ซึ่งการเลือกใช้วิธีการใดนั้นก็เป็นที่เกิดขึ้นจากคุณธรรม (virtu) ของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่สามารถเลือกใช้วิธีการที่ทำให้เขาเอาชนะอุปสรรคต่างๆได้อยู่เสมอ

4.5.3. การสูญเสียอำนาจทางการเมืองในความคิดของมาคิอาเวลลี พบว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุที่สำคัญ 2 ประการ คือ การขาดหรือความบกพร่องในเรื่องคุณธรรม (virtu) ของผู้ปกครองกับการเสียอำนาจด้วยผลจากการกระทำของโชคชะตา (fortuna) สาเหตุแรกคือความบกพร่องในเรื่องคุณธรรม (virtu) นั้นอาจทำให้ผู้ปกครองต้องพบกับความผิดพลาดทางการเมืองและถ้าความผิดพลาดนั้นร้ายแรงมาก ก็อาจจะทำให้ผู้ปกครองต้องสูญเสียอำนาจไปได้ สาเหตุนี้ถือเป็นความบกพร่องของตัวผู้ปกครองเอง เพราะความผิดพลาดที่เกิดจากสาเหตุนี้เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองที่มีคุณธรรม (virtu) สามารถควบคุมได้ถ้าเขารู้จักควบคุมและใช้ประโยชน์จากคุณธรรม (virtu) ที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุดอยู่เสมอ ส่วนสาเหตุที่เกิดจากการกระทำของโชคชะตา (fortuna) นั้นถือเป็นสิ่งที่ยากแก่การควบคุมของมนุษย์ ถ้าโชคชะตา (fortuna) ไต่ที่ไม่รุนแรงมากเกินไป และผู้ปกครองเป็นผู้มีคุณธรรม (virtu) มากพอ เขาก็อาจจะเอาชนะโชคชะตา (fortuna) นั้นๆได้ และไม่ต้องสูญเสียอำนาจไป แต่หากว่าโชคชะตา (fortuna) ที่เกิดขึ้นมีความร้ายแรงมากเกินไปที่คุณธรรม (virtu)

ในตัวผู้ปกครองจะควบคุมและเอาชนะได้ ผู้ปกครองก็มีโอกาสที่จะสูญเสียอำนาจไปอย่างที่ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้

ความคิดเรื่องการสูญเสียอำนาจดังกล่าวสามารถเปรียบเทียบกับกับการสูญเสียอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ว่า การสูญเสียอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นมีสาเหตุที่สำคัญมาจากการกระทำของโชคชะตา (fortuna) ที่มีความรุนแรงมากเกินกว่าที่คุณธรรม (virtu) ในตัวของจอมพล ป. พิบูลสงครามจะต้านทานหรือแก้ไขให้ดีขึ้นได้ ซึ่งโชคชะตา (fortuna) ที่เล่นงานจอมพล ป. พิบูลสงครามในครั้งนั้นได้แก่การขยายตัวของสงครามโลกครั้งที่สองเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกญี่ปุ่นบีบบังคับให้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรอย่างใกล้ชิด อันนำไปสู่การเกิดปัญหาที่คุกคามเสถียรภาพของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นความแตกแยกภายในรัฐบาล, ปัญหาความเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงที่ทำให้ประชาชนเดือดร้อนและไม่พอใจจอมพล ป. พิบูลสงคราม รวมทั้งการที่ความนิยมในตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามตกต่ำถึงขีดสุดจากโครงการสร้างเมืองเพชรบูรณ์ จนทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสูญเสียอำนาจไปในปี พ.ศ.2487

ดังนั้นการเปรียบเทียบเรื่องการสูญเสียอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามกับความคิดของมาคิอาเวลลีจึงสรุปได้ว่า มีสาเหตุที่สำคัญมาจากการกระทำของโชคชะตา (fortuna) ที่มีความรุนแรงเกินกว่าที่คุณธรรม (virtu) ของจอมพล ป. พิบูลสงครามจะต้านทานได้ เปรียบเสมือนเหมือนสายน้ำที่เชี่ยวกรากที่จะพัดพาทุกอย่างที่ขวางหน้ามัน และกล่าวได้ว่าโชคชะตา (fortuna) ยังมีผลทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องพบกับอุปสรรคอื่นๆอีกหลายประการจนกระทั่งเขาไม่อาจจะรับมือกับมันไหว และต้องสูญเสียอำนาจไปในที่สุด

4.5.4 การเปรียบเทียบการเมืองของมาคิอาเวลลีกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม พบว่ามีความคล้ายคลึงกันในหลายประเด็น เช่นเรื่องการให้ความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับหลักการทางศีลธรรม, การดำเนินการทางการเมืองเพื่อมุ่งหวังที่ผลสำเร็จของการกระทำมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับวิธีปฏิบัติ, การมีความสอดคล้องกันในเรื่องการกระทำทางการเมืองภายใต้แนวคิดเรื่องเหตุผลแห่งรัฐที่เน้นการดำรงอยู่ของรัฐ, การประสานประโยชน์ของรัฐกับของผู้ปกครองเข้าเป็นประโยชน์ร่วมกัน และการดำเนินการทางการเมืองเพื่อผลของการสร้างชาติและการสร้างความรักในผืนแผ่นดิน เป็นต้น ประเด็นดังกล่าวทำให้การ

ศึกษาคั้งนี้ได้ข้อสรุปในเรื่องการเมืองว่าการเมืองของมาคิอาเวลลีกับการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความคล้ายคลึงกันในประเด็นดังกล่าว และทำให้การกระทำของจอมพล ป. พิบูลสงครามในหลายๆประการมีความคล้ายคลึงกับความคิดของมาคิอาเวลลี ซึ่งทั้งนี้ก็เนื่องมาจากพื้นฐานของแนวคิดทางการเมืองมีความคล้ายคลึงกันดังที่กล่าวมานั่นเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย